

ka prof. A. Püpile
hindamiseks

4. X 39a.

h. Kõivi. *hina*

Ametlikud dokumendid
A. Püpile
6/10/39

stud. jur. Elmar Redel

Matr. Nr. 12324.

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
SIGUSTEADUSKORD

4 okts 39
№ 587.
TARTU

V A S T U T U S T Š E K I

J Ä R G I .

A. A.

7700

Tartus, septembril 1939.a.

Leips. ühiskool. 27 X 39

S i s u k o r d .

1. Peatükk

Sissejuhatus:

§ 1.	Üldmärkmeid	lk. 1
§ 2.	Tšeki mõiste	lk. 2
§ 3.	Tšeki teovõime	lk. 8
§ 4.	Tšeki õigusvõime	lk. 13
§ 5.	Tšeki tekkimine ja ajalooline areng	lk. 14

2. Peatükk

Trassandi ja trassaadi vastutus:

§ 6.	Tšekiväljaja vastutuse tekkimine ja ulatus	lk. 18
§ 7.	Trassaadi vastutuse tekkimine ja ulatus	lk. 25

3. Peatükk

Indossament:

§ 8.	Indossamendi mõiste	lk. 28
§ 9.	Indossamendi tekkimine ja ajalooline areng	lk. 29
§ 10.	Indossament kaasajal	lk. 32
§ 11.	Indossandi vastutuse ulatus	lk. 44

4. Peatükk

Käendus:

§ 12.	Käenduse mõiste	lk. 54
§ 13.	Käendaja vastutuse tekkimine ja ulatus	lk. 55

5. Peatükk

Regress:

§ 14.	Regressi mõiste	lk. 59
§ 15.	Regress kehtivas tšekiseaduses ..	lk. 60

6. Peatükk

Lõppmärkmed:

§ 16.	Aegumine	lk. 64
§ 17.	Rikastumine	lk. 66

Käsitatud kirjanduse loend.

Tšekiseadus.

Veksliseadus.

Rich. Papouschek,- Das Wechsel- und Scheckrecht im Bankverkehre, Wien 1931.

Dr.Guido Strobele, Die Genfer Scheckrechtsabkommen, Wien 1931.

Dr.jur.Herbert Gotthardt,- Der gekreuzte Scheck, Dresden 1935.

Dr. Helmuth Böttger,- Wechsel und Scheck in Europa und Übersee, Berlin 1932.

Dr.jur. James Breit,- Scheck-,Giro- und Depositenrecht - Kommentar zum deutschen Scheckgesetz,- Berlin 1929.

Rudolf Müller-Erzbach,- Deutsches Handelsrecht,- Tübingen 1928.

Prof. Piip,- Kaubandusõigus, Tartu 1933.

Prof. Šeršenevič,- Kurs trgovago prava III köide. Staub-Stranz,- Wechselgesetz.

Prof. Kaminka,-Vekseljnoe pravo.

Prof. Fedorov, Vekseljnoe pravo.

Bukovskii, -BES.

Tsiviilseadustiku 1936.a.eelnõu.

Riigivolikogu valimisseadus.

Kriminaalseadustik.

Kriminaalkohtupidamise seadustik.

Juriidiline ajakiri „Õigus“, mõned numbrid.

Kaubandus-Tööstuskoja Teataja mõned numbrid.

1. Peatükk.

S i s s e j u h a t u s .

§ 1. Üldmärkmeid.

Vaadeldes ligemalt meil käibelolevaid pabereid näeme, et kaks neist on väga sarnased ja need on veksell ja tšekk. Ligemalt nende iseloomu ja otstarbega tutvunedes selgub, et neist veksell on käibeline paber, mida tarvitatakse eksisteeruva võla maksmise pikendamiseks, teiste sõnadega, veksell lastakse käibele siis, kui puudub sularaha. Et veksell lastakse käibele just võlamaksmise pikendamiseks, siis on ka tema käibeloleku aeg küllaldaselt pikk ja tema käibeloleku aega saab määrata ta väljaja. Selle vastu tšekk lastakse käibele siis, kui on juba tema katteks vastav summa raha olemas, kuid see raha ei ole sularahana tšeki käibelelaskja käes, vaid on pangas. Sellest tuletub omakorda tšeki oluliseim käibelelaskmise tingimus ja nimelt, et tšeki võib väljata ainult pankuri lunastada ja sedagi ainult selle pankuri lunastada, kelle juures on tšekiväljajal vähemalt väljatud tšeki summale vastav arve olemas¹.

1. Tšekiseaduse § 3.

Mis puutub vastutusesse tšeki järele, siis ilmneb sama nähe, mis vekslis juureski, nimelt vastutavad tšeki järele kõik isikud, kes on tšekile kirjutanud vastava pealkirja või vastavalt oma allkirja.

§ 2. Tšeki mõiste.

Kehtiv tšekiseadus meile tšeki definitsiooni ei anna. On antud küll kõik olulised tšeki koostisosad - rekvisiidid, kuid on jäetud määritlemata, mis tšekk on. Tšeki mõiste saamiseks peame seepärast pöörduma teooria poole, et sealt saada vastust küsimusele: mis on tšekk?

Professor Piip defineerib tšekki järgmiselt: "Tšekk on maksukäsk kellelegi välja anda tema käes oleva esimese vara arvel kindel summa kolmandale."² Selle definitsiooni järele peab tšeki juures esinema nn. kolm kontrahenti, neist üks koostab tšeki ja annab selle teisele isikule üle, kes selle dokumendiga läheb kolmanda isiku juurde, kelle käes on tšekikoostaja vara, esitab tšeki sellele isikule ja saab selle vastu tšekis määritud summa.

kui võrrelda seda definitsiooni kehtiva tšeki-seadusega, siis näeme, et definitsioon sisaldab kõik kontrahendid, kuid vastandina vekslis defi-

2. Piip, Kaubandusõigus, lk.282.

nitsioonile on jäetud määritlemata, et tšekk on sama formaalne paber, kui veksel ja tema rekvisiidid on seaduses samasuguse obligatoorsusega antud, kui vekslilise rekvisiididki. Sellega on tšeki definitsioon antud märksa laiemana, kui seda on vekslilise definitsioon.

Tšeki rekvisiidid määrab kehtiva tšekiseaduse § 1, lausudes järgmist:

Tšekk sisaldab:

1. nimetuse "tšekk", paigutatud akti enese teksti ja väljendatud samas keeles, milles on koostatud see akt;
2. tingimuseeta käsu kindlaksmääratud rahasumma maksmiseks;
3. isiku nime, kes on kohustatud maksma /trassant/;
4. maksukoha;
5. tšeki koostamise kuupäeva ja koha;
6. tšeki väljaja /trassandi/ allkirja.

Selle järele § 2 ütleb:

Akti, milles puudub mõni eelmises paragrahvis loetletud koostusosadest, ei peeta tšekiks, väljaarvatud järgnevais lõikeis kindlaksmääratud juhud.

Nagu sellest näeme, on tšekk sama formaalne, kui vekselgi ja erandid tema rekvisiitide obligatoorsuses on samad, mis vekslilise³. Edasi selgub eeltoodust, et tšekk peab olema kirjalik dokument nagu vekselgi.

Tšeki formaalsuse esimene tunnus on see, et ta

3. Veksliseaduse §§ 1, 2, 75 ja 76.

peab kergesti tuntav ja eraldatav olema teistest dokumentidest. Seda tundmist ja eraldamist peab eeskätt võimaldama selles dokumendis leiduv nimetus "tšekk". See nimetus peab seaduse järele leiduma dokumendi tekstis. Sellest nõudest järeldub, et ei ole küllaldane, kui nimetus "tšekk" leidub dokumendi pealkirjas; selline dokument, vaatamata oma pealkirjale, ei tarvitsegi igakord olla tšekk. Edasi nõutakse tseki nimetuse kohta, et ta peab olema samas keeles väljendatud, milles on koostatud tšekk. Sellest järeledub, et meil on kehtiva seaduse järele võimalik koostada tšekki ka teistes keeltes peale eesti keele.

Järgmise rekvisiidina esineb rahasumma märkimine, kusjuures erilise nõudena esineb tingimusetus, s.t. sealjuures ei tohi esineda mingisugust tingimust peale seaduses ettenähtud ja lubatud tingimuste.

Järgmise sundusliku rekvisiidina esineb isiku nimi, kes on kohustatud maksma selle tšeki järele. Siin peab kehtiva tšekiseaduse järele märkima pangaga nimetuse, kus tšekk kuulub lunastamisele⁴.

Neljanda rekvisiidina esineb koha määramine, kus tšekk kuulub lunastamisele, kuid see ei ole enam obligatoorne, vaid siin on jäetud tšekiväljajale vabadus selle märkimiseks või mittemärkimiseks⁵.

4. Tšekiseaduse § 3.

5. Tšekiseaduse § 2 lg.2.

Järgmise obligatoorse rekvisiidina esineb tšeki koostamisaja märkimine. See on eriti tähtis sellepärast, et sellest ajast loetakse tšeki kehtivust.

Järgmise mitteobligatoorse rekvisiidina esineb tšeki koostamiskoha märkimine. Sellejuures on jälle tšekiväljajale vabadus jäetud ka seda märkimata jätta⁶.

Viimase ja seejuures ka obligatoorse rekvisiidina esineb tšekiväljaja allkiri.

Võrreldes vekslit ja tšeki definitsioone tähtsajaja suhtes, selgub, et vekslil on kindel tähtaeg, kuna tšekil puudub see. Sellest järeldeb, et vekslit järele võib maksmist nõuda alles selles tähendatud, või seaduses määratud tähtsaja saabumisel, aga tšekk kuulub lunastamisele kolmanda isiku juures kohe peale koostamise. Kui võrrelda veel selles osas vastavaid seadusi, siis näeme, et ka veksliseadus määrab tähtsaja, millal võib hakata selle järele vekslit maksmist nõudma, aga tšekiseadus määrab sellevastu tähtsaja, millest peale tšekk muutub tühiseks⁷. Eeltoodust selgub ka siis teoorias mainitud seisukoht nende kahe käibelise paberi kohta, et veksel on võlamaksmise pikenduse vahend, aga tšekk väljatakse siis, kui sellel on juba kate raha näol olemas, kuid see ei ole tšekiväljaja käes, vaid kolmanda isiku käes, kel-

6. Tšekiseaduse § 2 lg.4.

7. Veksliseaduse § 1 ja 75, Tšekiseaduse § 29.

lele tšekk sisaldabki käsku tšekis tähendatud summa maksmiseks.

Kehtiv tšekiseadus jagab tšekid järgmistesse liikidesse: 1. ordertšekk,
2. rektatšekk,
3. esitajatšekk⁸.

Nendele tšekiliikidele omistab kehtiv tšekiseadus järgmisi definitsioone: "Ordertšekiks nimetatakse niisugust tšekki, mis väljatud kindlale isikule". Seega lisandub seesuguse tšeki koostamisel peale tšekiseaduse § 1 nõutud rekvisiitide veel tšekisaaja nimi, kusjuures ei ole püstitatud mingisuguseid erinõudeid selle nime märkimiseks, seepärast peab arvama, et tšekiväljajale on jäetud nime märkimisel vabadus ja ta võib seda märkida nii, kuidas ise tahab. Nõuiseisab ainult selles, et see nimi võimaldaks tšekisaajat eraldada teiste isikute hulgast. Tšekki on lubatud väljatta nii füüsilisele kui ka juriidilisele isikule.

Rektstšekiks nimetatakse niisugust tšekki, mis on väljatud kindlale isikule ja sisaldab klausli "indossimisõiguseta" või muu samatähendusliku väljendi. Selle definitsiooni järele on ka rektatšekk nimeline ja peale selle peab ta veel sisaldama sõnaselge indossimiskeelu, mis õieti muudabki ta rektatšekiks. See tšekiliik erineb eelmisest liigist sellega, et ta kuulub erandtšekkide hulka,

8. Tšekiseaduse § 7.

sest indossimiskeelule vaatab kaasaegne seadusandlus kui ernadjuhule. Teistes osades on rektatšekk identne ordertšekile.

Järgmise tšekiliigi moodustab esitajatšekk. Seda võib defineerida järgmiselt: "Esitajatšekiks nimetatakse niisugust tšekki, mis on väljatud selle järele rahasaajat märkimata". Nii erineb esitajatšekk eeltähendatutest just sellepolest, et selles puudub isiku nimi, kes on õigustatud tšeki järele raha saama ja seda tšeki võib kasutada iga isik, kelle käes ta on ja kes ta esitab tšekis tähendatud pankurile lunastamiseks. Kehtiv tšekiseadus loeb sellesse liiki kuuluvaks ka seesugused tšekid, mis küll väljatud kindlale isikule, kuid millele on veel juurde lisatud märke "või esitajale" või mõni teine samatähenduslik⁹. Sellest selgub, et nimelist tšekki võib väga kerge vaevaga muuta esitajatšekiks. Edasi ei ole sugugi huvituseta märkida, et esitajatšekk loetakse kaasaja seadusandluse poolt samuti normaalseks tšekiliigiks, nagu seda on ordertšekk. Ühtlasi näeme seadusest, et seda tšekiliiki ei saa muuta rektatšekiks. Viimati märgitud erinevused ordertšekist muudavad esitajatšeki eriti käsitamishõlpsaks, aga ühtlasi panevad tšekivaldajale ka kohustuse nende järele eriliselt valvamiseks, s.t. neid eriliselt hoidmiseks,

9. Tšekiseaduse § 5.

sest neid saab iga isik takistamatult rahaks muuta ja sellega võib seaduslik valdaja neist märksa kergemini ilma jääda, kui ordertšekist.

§ 3. Tšeki teovõime.

Tšeki teovõime kohta kehtiv tšekiseadus sõnaselget väljendust ei anna ja jätab seega määritlemata, kellel on õigus tšeki väljamiseks. On öeldud küll, et tšekki võidakse väljata ainult pankuri lunastada, kelle juures on tšekiväljajal arve¹⁰. Edasi ütleb tšekiseadus, kui tšekil leidub selliste isikute allkirju, kes ei ole õigustatud kohustuma tšeki järele, siis ei avalda see mingisugust mõju nende isikute allkirjadele, kes on õigustatud kohustuma tšekiga¹¹. Need kaks väljendit näitavad küll, et igauks ei ole õigustatud tšekki väljama, aga kas teine väljend kehtib ainult nende isikute kohta, kellel puudub arve vastava pankuri juures, või kellegi teise kohta, selle üle katsume saada selgust järgnevas.

Kui võrrelda tšekiseaduse §§ 10 ja 14, siis näeme, et tšekiseaduse § 10 ei ühtu § 3 mõistega, tšekiväljaja suhtes, vaid § 10 ühtub § 14 mõistega, milles väljendatakse tšeki edasiandmist. Eeltooduis on tšekiväljajale püstitatud nõue, et ta peab enne tšeki väljamist omama mõne pankuri juures vähemalt tšekis märgitud summa kohta käsutamisõi-

10. Tšekiseaduse § 3
11. - " - § 10.

guse. Aga kui tšekk on juba koostatud ja antud edasi mõnele isikule, siis võib see tšekki vastava pealkirjaga - indossamendiga edasi anda. § 10 mõiste järele ei oma aga iga tšekivaldaja õigust tšekki edasi anda.

Kui püstitada nüüd küsimus, mis on siis õieti tšeki teovõime, siis näeme analoogiliselt vekslile, et tšeki teovõimeks nimetatakse võimet oma tahteaktiga enesele võtta kohustusi, missugused on seoses tšekiga¹². Seega tšeki väljaja ja ka edasiandja peavad olema võimelised oma peale kohustusi võtma ja et käibelolev tšekk on tšekiseaduse järele üldkoodanlik kohustus, siis peab tšeki väljaja peale tšekiseaduses püstitatud nõuete veel omama ka tsiviilseadustiku järele teovõime. See nõue ei kehti aga ainult tšekiväljaja kohta, vaid ka kõigi nende isikute kohta, kes kuidagi kohustuvad tšeki järele.

Tšekiseadus kuulub spetsiaalseaduste hulka ja seepärast peab ta lahendama ka kõik tšekiga seosesolevad küsimused. Kui spetsiaalseaduses leidub aga tühikuid, siis kuuluvad need lahendamaisele üldseaduste abil, kas selleks otsest viidet on või ei.

Meie kehtiv tšekiseadus jätab lahendamata tšeki teovõime küsimuse, aga anna ka sõnaselget viidet tsiviilseadusele. Et meie siiski üldseadusest vas-

12. Šeršenevič, Kurs trgovovago prava, III köide, lk-d 42, 43.

tavale küsimusele vastust peame otsima, selleks annab küllaldaselt selge juhise § 10, lausudes järgmist:

Kui tšekil on isikute allkirju, kellel puudub õigus kohustuda tšekiga

Tšekiseadus lahendab ise vaid ühe ja seega oluliseima juhu tšeki teovõimes ja see on nimelt tingimus, et tšekiväljajal peab olema selle pankuri juures, kelle lunastamiseks tšekk on määratud, vähemalt tšekis tähendatud summa suurune arve.

Mis puutub teistesse teovõime küsimustesse, siis jätab tšekiseadus need kõik analoogiliselt veksliseadusele tsiviilseaduse lahendada.

Meil kehtiva BES, määratakse iga isiku teovõime tema elukoha seaduse järele¹³. See seisukoht on omaseks võetud ka tšekiseaduses, kus § 71 lausub järgmist:

Isiku võime kohustuda tšekkidega määrab kindlaks selle maa seadus, kelle kodakondsusse ta kuulub. Kui see seadus tunnustab kohaldatavaks teise maa seaduse, siis kohaldatakse viimast.

Selle isiku kohustumist tšeki järele, kes eelmises lõikes nimetatud seaduse järele on tšekivõimetu, peetakse siiski kehtivaks, kui ta on oma allkirja andnud tšekile säärase maa territooriumil, kelle seaduse järele ta oleks tšekivõimeline. See eeskiri ei tule kohaldamisële, kui omamaalane on kohustunud tšeki järele välismaal.

Sellest määritelust nähtub, et üldreegel on ikkagi iga isiku tšekivõime otsustamisel ta kodumaa

13.BES. § 269, Tsiviilseaduse 1936.a. eelnõu § 22.

seaduste järele ja ainult erandina esineb teisiti.

Tsiviilseadustiku järele on nii füüsilised kui ka juriidilised isikud teovõimelised, väljaarvatud järgmised erandid:

1. Allealised. Kehtiva tsiviilseaduse järele saab isik täisealiseks kahekümneaastaseks saamisel. See norm on ka 1936.a. tsiviilseadustiku eelnõusse sisse võetud. Kas see norm ka selle eelnõu seaduseksaamisel püsima jääb, see on praegu teadmata. Kui seda küsimust siiski püüame ette arvata kehtivate seaduste põhjal, siis näib küll tõenäosena, et see vanusemäär kuulub muutmisele, sest Rahvuskogu oma otsusega, milline on väljendatud Põhiseaduse § 36 järgmiselt:

Hääleõiguslik on iga kodanik, kes on saanud kakskümmend kaks aastat vanaks.....

selle vanusemäära muutnud hääleõiguslikuks saamisel, mis endise PS. järele oli ühtlane tsiviilseadustikuga, sellega seaduste ühtluse saavutamiseks peaks ta vastavalt PS. ja Riigivolikogu valimisseadusele muudetama¹⁴.

Sellest üldreeglist on tehtud jälle erand. Nimelt võib hoolekandekohus vähemalt 18 aasta vanuse allealise tema enese palvel ja vanemate või eestkostjate nõusolekul tunnistada täisealiseks, kui see eriliselt soodustab tema majanduslikku heaolu. Kui isik sel teel on tunnistatud täisealiseks, siis omandab ta ka teovõime ja järjekult ka võime kohustuda tšekkidega¹⁵.

14. Riigivolikogu valimisseaduse § 6.
15. BES. § 270 ja Tsiv.s.eelnõu § 23.

2. Üldreeglina on kõik täisealised isikud ka teovõimelised, kuid sellest üldreeglist on tehtud erandeid. Sellise erandina esinevad eeskätt hooldamisel olevad isikud. Hooldamisel on teatavasti need isikud, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuiks. Kehtivate seaduste järele võib kohus teovõimetuks tunnistada vaimuhaigeid ja pilla-
jaid¹⁶. Seda normi on aga 1936.a. tsiviilseadus-
tiku eelnõu veel laiendanud ka uimastavate ainete
liigtarvitajatele¹⁷. Sel juhul on kahtlematult
mõeldud esiteks alkoholikuid ja siis veel morfi-
niste ning kokainiste.

3. Teise erandina esinevad kehtiva BES, järele
abielunaised, kes on võimelised kohustuma tšekki-
de järele küll abielu varalahususe korral. Kui
puudub abielu varanduslahutusleping, siis vajab
ta vekslit ja järjekult ka tšeki väljamiseks me-
he nõusolekut. Mehe nõusolek ei ole vekslite väl-
jamisel üldine ja et tšeki ning veksliseadused on
õieti paralleelseadused, siis näib tõenäosena, et
ka tšekkide väljamisel ei ole mehe nõusolek üldi-
ne, vaid mees peab oma nõusoleku andma iga tšeki
väljamiseks¹⁸.

Arvestades seda erinevat olukorda, millega on
seotud tšeki väljamine võrreldes vekslit väljamise-
ga, peame mainitud küsimust lähemalt vaatlema.

16. BES, §§ 502, 509.

17. Tsiv. s.eeln. § 30.

18. Kaminka, Vekseljnoe pravo, lk.27.

Teatavasti võib tšekki väljata see isik, kellel on pangas kas jooksev- või kontokorrent arve. Pangas tavaliselt aga ei küsita, kas naine, kes omal nimel avab arve, on abielunaine või vallaline ja sellega ei saa siin siduda ka arveomanikku mingisuguste kitsendustega oma arve käsutamisel. Sellega siis peaks ka seesugusel arveomanikul õigus olema kohustuda tšekkide järele. Teise juhusega esineb asjaolu, et abielumees, kes omal nimel pangas omab vastava arve, annab oma arve kohta ka oma naisele käsutusõiguse. See käsutusõigus aga teatavasti haarab ainult õigust isiklikult pangast sellelt arvelt raha välja võtta ja siin võib esineda siis seadusega määratud kitsendus tšekkide järele kohustumises abielunaisel. Edasi tuleb lahendada küsimus: kuidas on siis tšeki kehtivusega, mille on väljanud abielunaine, kui piiratud teovõimega isik? Kui veksel jääb kehtivaks vekslina, siis ei saa otsekohe sama öelda tšeki kohta, mille kehtivusaeg on veksliga võrreldes väga piiratud. Siin esineb väga mitmekesiseid juhtusid ja olukordasid, milles võib olla tšekk väljatud ja igal erijuhul on ka oma mõju tšeki kehtivaksjäämisele. Kõigi nende erijuhtude laehendamine läheks siin liiga pikale, seepärast jätan selle küsimuse siinkohas lahendamata.

§ 4. Tšeki õigusvõime.

Tšeki õigusvõimest tšekiseadus midagi ei väljenda, seepärast peame selleleegi küsimusele sätteid otsima

tsiviilseadustikust. Meie kehtiv tsiviilseadustik ja samuti ka 1936.a. tsiviilseadustiku eelnõu õigusvõimes mingisugust kitsendust ei tunne. See- ga evib iga isik tšeki õigusvõime analoogselt veksli õigusvõimele¹⁹. Tšeki õigusvõime ei ole ka piiratud teovõimetutel isikutel vaatamata sellele, et neil puudub võimalus kohustuda tšekkide järele. Sellel seisukohal asub ka prof. Kaminka, öeldes järgmist:

Keeld vekslite /analoogselt ka tšekkide/ järele kohustuda ei tähenda seda, et teovõimetu isik ei või vekslaid /analoogselt ka tšekke/ vastu võtta teovõimelistelt isikutelt. Seega ei või teovõimelised isikud keelduda veksli, resp. tšeki järele maksimisest, kui nõudjaks on allealine, vaid keelduda võivad ainult allealised²⁰.

See seisukoht on ka täiesti kooskõlas tsiviilseadustiku põhimõtetega, mis lubab ka teovõimetutel isikutel neid toiminguid sõlmida, mis neile on kasulikud.

§ 5. Tšeki tekkimine ja ajalooline areng.

Ei ole täpselt teada, millal kirjutati esimene tšekk. See on ka täiesti loomulik, sest ükski instituut ei teki korraga täiesti arenenuna ja selgesti eraldatavana teistest naaberinstituutidest, seepärast ei saa ka öelda, millal ja kus hakkas tšekiasjandus arenema.

19. Piip, op. cit., lk.241.

20. Kaminka, op. cit., lk.26.

Müller-Erzbach väidab, et tšekk on esimesena tekkinud 13. sajandil Saksamaal, kust ta on siirdunud Inglismaale ja sealt Itaaliasse²¹. Tema seletuse järele on tšekk esmakordselt tekkinud Saksamaal keisri ja läänihärrade omavaheliste maksude õienduse vahendina. Samal otstarbel on tšekki kasutatud ka Inglismaal, kus tšekk ka oma nimetuse on saanud. Senini on tšekki tarvitatud ametliku maksuvahendina ja eraelus oli ta tundmata. Itaaliasse olevat ta läinud juba eraelu tarbena ja nimelt sealse kaubandusmaailma tarvetest tingituna. Koos maailmakaubanduse arenguga on tšekk Itaaliast siirdunud Madalmaadesse ja sealt juba 17. sajandil kaubandusliku maksuvahendina Inglismaale, kus ta rohkem on arenenud.

Eeltoodud Müller-Erzbach'i väide annab meile küll teatava tšeki arenemistee, aga seal ei ole näidatud, missugusel kujul ta esimesena eraelus tekkis ja missugustel asjaoludel arenema hakkas? Kui siinkohas meenutada tšeki definitsiooni, siis näeme, et tšeki algeid võime samast otsida, kust meie neid vekslilegi otsime, nimelt esimeste rahavahetud-operatsioonide juures, kus pankur, kellele ühes kohas seal kehtivas rahas maksti teatav summa, andis selle vastu võladokumendi, mille järele rahamaksja sai teises kohas ja teiselt pankurilt esimese pankuri arvel võladokumendis tä-

21. Rudolf Müller-Erzbach, Deutsche Handelsrecht, lk. 518.

hendatud summa. See asjaolu vastab täiel määral meie kehtivas tšekiseaduses püstitatud nõudele, et tšeki võidakse väljata ainult pankuri lunastada, kelle juures tšekiväljajal on arve, mille kohta ta võib vastava kokkuleppe kohaselt teha käsutusi tšekkidega²². On täiesti loomulik, et ka esimeste veksliperatsioonide juures rahavahetusel pidi vastavate pankurite vahel valitsema kokkulepe, mille järele nende juures olid vastastiku avatud arved, milliste ulatuses nad võisid vastavaid võladokumente väljata. Kas need operatsioonid olid just esimesed, mida meie võime vaadelda tšekioperatsioonidena, selle kohta puuduvad kindlad andmed.

Eeltoodud väite vastu väidav Müller-Erzbach, et esimesena tekkis tšekk Saksamaal²³. sajandil just keisri ja läänihärrade omavaheliste võlavahekordade korraldamisel²³. Kumb väidetest on rohkem põhjendatud, selle kohta puudub minul vastav objektiivne materjal ja siin selle küsimuse pikem arutus oleks ka kasutu. Pealegi, lähtudes prof. Šeršeneviči seisukohast, ei paku meile mingit erilist huvi ja ei too ka kasu tšeki tekkimise sidumine ühe või teise konkreetse sündmusega, vaid meid peab rohkem huvitama vastava instituudi, käesoleval juhul tšeki, areng²⁴. Üks on aga selge, et tšekk, samuti kui vekselgi, on tekkinud elunõuete põhjal ja sellisena on ta kujunenudki käibeliseks

22. Tšekiseaduse § 3.

23. Müller-Erzbach, op. cit., lk-d 518 ja 519.

24. Šeršenevič, op.cit., lk.4.

paberiks.

Kui veksël oma arengu algaastatel ja ka kaunis kaua hiljem oli liikvel seadusliku aluseta, siis näib täiesti tõenäosena, et ka tšekiga oli sama lugu. Kaua aega pidi ta liikvel olema seadusliku aluseta. Hiljem leidis ta tunnustust kaubandusõiguses ja teda tunti kaubandusõigusliku orderpaberina²⁵.

Kui vekсли suuremaks arengualaks loetakse Euroopa mandrit, siis sellevastu kaldub suurem hulk teadlasi arvamusele, et tšeki suurimaks arengukohtaks oli Inglismaa. Sellele seisukohale asuvad teadlased just sellepärast, et mandril ei ole tšeki seadusandlus nii varakult tekkinud ja ei ole ka tšekk ise nii laialdaselt tarvitusel olnud, kui seda Inglismaal. Nii leidub Inglismaal juba 18. sajandil kaunis arenenud tšekiõigus.

Kui tšekiseaduse arengu algaastatel oli igas riigis oma käsitusviis tšeki käibe kohta, siis jõuti varsti arusaamisele, et sarnane partikularism takistab tunduvalt tšeki liiklust ja laialdasemat tarvituselevõttu. Sellest ajast alates hakati ka otsima võimalusi, kuidas paremini ja otstarbekohasemalt korraldada tšekiliiklust rahvusvahelises ulatuses. Selle küsimuse lahendamiseks on peetud rida rahvusvahelisi kongresse,

25. James Breit, Kommentar Zum deutschen Scheckgesetz, lk. 356.

mille lõpptulemusena nüüd kehtib paljudes riikides ühtlane tšekiseadus "Ühtlustatud tšekiseaduse" nime- tusega. Selle tšekiseaduse on ka Eesti Vabariik tar- vilikuks ja kehtivaks tunnistanud.

2. Peatükk.

T r a s s a n d i j a t r a s s a a d i v a s t u t u s .

§ 6. Tšekiväljaja vastutuse tekkimine ja ulatus.

Tšekiväljaja on vastutav tema poolt väljatud tše- ki lunastamises²⁶. See on lühike ja otsekohene sea- duse väljendus, millega on trassant tehtud vastuta- vaks tšeki lunastamises. Siin jätab seadus arvesta- mata, et tšekk kirjutatakse nii, et pankur /trassaat/ peab selle lunastama; sellega ühtlasi annab seadus tšekile käskveksli omadused, seepärast kommentee- rides ja uurides tšeki seaduslikke sätteid, võime selleks kasutada ka vastavaid vekslisõiguslikke sät- teid ja kommentaare.

Eeltoodu põhjal on vastuvaidlematult selge, et tšekiväljaja /trassant/ on vastutav tšeki lunas- tamises, kuid see ei selgita veel küsimust: mis- sugusest momendist alates tekib trassandile vas- tutus tšeki lunastamises? Selle küsimuse lahenda- miseks on püstitatud mitmed teooriad. Neist teoo-

26. Tšekiseaduse § 12.

riatest mainib prof. Piip kolme kui tähtsamat:

a. Vanuse järjekorras neist esimesena on tekkinud lepingu teooria. See teooria on kaunis vana ja selle järele vaadatakse vekslile ja sellega ühtlasi ka tšekile kui vastastikusele leppele. See teooria tekkis Lääne-Euroopas rooma õiguse pooldajate hulgas, kes katsusid vekслиõigust mingisugusesse sidemesse viia rooma õigusega. Et selle teoorija pooldajaid oli kaunis palju, siis on sellest tekkinud ka mitu variatsiooni. Ühed lepinguteooria pooldajad sarnastavad vekselte resp. tšekki vahetusleppes, teised ostu-müügi leppes, kolmandad laenuleppes jne. Loomulikult katsus iga erivaate pooldaja oma vaadet ka põhjendada, mis teatava määrani ka õnnestus. Igaüks neist arvas, et ta on otsustavalt lahendanud selle küsimuse, kuid kaasaja teadus ja seadusandlus näitavad, et meie ei saa tšekki viia täiesti lepinguteooria alusele ja sellega ühtlasi selgub, et lepinguteooria ei ole vastutuseküsimuse algmomenti lõplikult lahendanud. Võib küll tõendada, et tšeki saabumisel etendab vastastikune lepe küllalt tähtsat osa, kuid see ei loo veel vastutust tšeki järele, sest lihtne lepe ühelt poolt tšeki andmiseks ja teiselt poolt tšeki vastuvõtmiseks ei tekita veel tšekipärast kohustust, sellega siis ei saa ka öelda, et tšekikäive oleks otseses ühenduses mingisuguse tsiviil-

õigusliku leppega. Edasi näitab tsiviilõigusliku leppe võrdlemine tšekiseadusega, et tšekiseadus selles sisalduvate õiguste ja kohustustega erineb radikaalselt tsiviilõiguslikust lepest. Suurimaks erinevuseks on õiguste teostamise lihtsus. Kui nt. tšekki identida tsiviilõigusliku leppega, siis enne tšekipäraste õiguste teostamist peaks selgusele jõudma selle "leppe" jõus ja ehtsuses ja alles selle järele võimalduks tšekipäraste õiguste teostamine. Tegelikult tšekiseadus ei nõua mingisugust tšeki jõu tõestamist enne tšekipäraste õiguste teostamist, vaid siin kehtib hoopis lihtsam kord.

Nii selgub lõpptulemusena, et tšeki saabumiseks on leping küll väga oluline, kuid lepingu jõud ei ulatu ka kaugemale ja seepärast võime üelda, et lepinguteooria ei suuda üksi lahendada ei tšekipärase vastutuse tekkimist, ega ka tšeki käivet.

b. Lepinguteooriale astus saksa teadlane Karl Einert katekooriliselt vastu, kes väitis, et tšeki jõudu ei saa otsida lepingus, mille tulemusena on saabunud tšekk, vaid tšekis eneses. Ta nimetab vekselt koguni kaupmeeste paberrahaks. Et meile aga tšekk ja veksel on paralleelsed käibelised paberid, siis võime täiesti julgelt sama laiendada ka tšekile²⁷. Nagu veksel on ühekülgne kohustus

27. Piip, op.cit., lk.238.

maksta tähtaja saabumisel vekslis tähendatud summa²⁸, nii on ka tšekk ühekülgne kohustus maksta selle esitamisel tšekis tähendatud summa²⁹. Sellele otsis Einert analoogiat paberrahas, mida tema ajal oli riigipank esitamisel kohustatud vahetama metallrahaks. Selle analoogia põhjal nimetaski ta vekselit kaupmeeste paberrahaks, mida eeltoodu põhjal võime laiendada ka tšekile. Edasi leidis Einert, et kauba ostmisel vekslid resp. tšeki vastu, on ostuhind tasutud ja edaspidine ostja-müüja vahetamine põhjendatav vaid abstraktsel tšekil enesel³⁰.

Sellest Einerti väitest arenes hiljem uus teooria, mida nimetatakse kreatsiooniteooriaks. See teooria viib tšekipäraste vastutuse tekkimise raskuspunkti esialgselt lepingult loominguks ja vastavalt sellele toonitab, et trassandi ja trassaadivaheline lepe ei tekita veel tšekipärast vastutust, vaid just seaduslikus vormis tšeki koostamise resp. loomine. Selle teooria järele oleks täiesti õige, kui tšekiväljaja kirjutab order-tšeki seaduslikus vormis ja paneb selle oma laekasse, mille järele ise sureb, siis tšekis nimetatud isik võib selle tšeki järele teostada tšekipärast õiguste teostamist³¹.

Tekib küsimus, kas see teooria üksi lahendab

28. Veksliseaduse § 1.

29. Tšekiseaduse § 1.

30. Piip, op.cit., lk.238.

31. -"- , Ibidem.

täielikult tšekipärase trassandi vastutuse tekkimise momendi? Mis puutub tšeki koostamisesse, siis nõuab see teooria, et tšekk oleks koostatud seaduslikus vormis. Kui tšekk on koostatud seaduslikus vormis, siis on tšekil ka trassandi allkirja ja selle tšekile paigutamise tekitab tšekipärase vastutuse. Sellega on kreatsiooniteooria lepinguteooriast nõudlikum, nõudes tšekile nii väga olulise osa täitmist, s.o. trassandi allkirja, mis näitab, et trassant on tegelikult koostanud tšeki või vähemalt oma allkirjaga tõestanud, et ta on nõus vastavasisulise tšeki koostamisega.

Kuigi see teooria nõuab, et tšekk oleks seaduslikus vormis koostatud, ei lahenda ta veel lõplikult ja täielikult tšekipärase vastutuse tekkimise momenti, sest kuigi trassant on koostanud seaduslikus vormis tšeki, ei tähenda see veel seda, et ta oleks ka tahtnud seda tšekki käibelega lasta ning sellega puudub tšekipärase vastutuse tekkimiseks veel üks samm ja nimelt üleandmine. Nii ei suuda kumbki eeltoodud teooria rahuldavalt lahendada tšekipärase vastutuse tekkimise momenti.

c. Kolmanda teooriana mainib prof. Piip veel emisjõoniteooriat. Selle teooria järele omandab tšekk jõu valmistamisel, millele peab järgnema valmistaja tahtlik tšeki üleandmine. Sellega toob see teooria tšeki kehtivuseks juure ühe mo-

mendi, võrreldes kreatsiooniteooriaga, nimelt tšeki üleandmise. Loomulik sealjuures on ka, et tšeki valmistamine ja üleandmine peab olema vabatahtlik, mis omakorda eeldab tšekiväljaja tahet astuda tšekisaajaga tsëkivahekorda. Edasi järeldub eeltoodust, et tšekivahekorda astumiseks on oluline ka vastastikune lepe, seega viitab ta leppeteooriale; aga selle teooria pooldajad väidavad, et tšeki kehtivuseks ei ole sugugi oluline vastaspoole tahteavaldus, vaid tšeki kehtivuseks on küllaldane, kui trassant koostab tšeki ja saadab posti teel selle tšekisaajale. Juhul, kui tšekisaaja sureb enne tšeki saamist, ei muutu tšekk veel tühiseks, vaid tšekisaaja pärijad on õigustatud selle tšeki järele teostama sissenõudmist. Sellega loeb see teooria tšeki üleandmisel küllaldaseks tšeki postile paneku või teiste sõnodega trassandi tahteavalduse ja tšeki tahtlikult enese käest äraandmise.

Meie kehtiv tšekiseadus nõuab:

1. tšeki koostamist seaduslikus vormis³²;
2. tšeki väljamist, s.t. tšeki käibelega laskmist - selle järeldusena tšeki käest äraandmist³³.
3. tšeki heas usus omandamist³⁴.

Nagu neist tingimustest näeme, nõuab meie kehtiv tšekiseadus kõigis eeltoodud teooriates tšekipärase vastutuse tekkimiseks vajalike momentide rakendamist. Sellest näeme ühtlasi, et ükski neist

32. Tšekiseaduse § 2.

33. - " - §§ 13, 14, 21 jne.

34. - " - § 13. j.t.

teooriatest ükski ei suuda püstitatud küsimust rahuldavalt lahendada. Võimalik, et seepärast Breit eitabki nende väärtust väites, et nad on otstarbetud³⁵. Selle Breiti vaatega ei saa siiski ühtuda, sest kuigi teooriad ei suuda teaduslikult ja saja-protsendiliselt lahendada seda küsimust, nad toovad siiski üksikuid momente tšekipärase vastutuse tekkimiseks esile ja sellega kogusummana lahendavad ka püstitatud küsimuse.

Nii näeme kokkuvõttes, et tšeki kehtivuseks ja tšekipärase vastutuse tekkimiseks on tarvilik eeskätt tšekiväljaja ja esimese valdaja kokkulepe ühelt poolt tšeki koostamiseks ja teiselt poolt selle tšeki vastuvõtmiseks; edasi on tingimata tarvilik, et tšekk oleks koostatud seaduslikus vormis ja valdaja poolt omandatud heas usus.

Kui nüüd edasi käsitada veel küsimust: kas trassant on alati ja igal tingimusel vastutav väljatud tšeki lunastamises, või on temal võimalik kuidagi sellest hoiduda, siis näeme, et tšekiseadus ütleb expressis verbis, et trassant on vastutav tšeki lunastamise eest³⁶, ja iga tšekis leiduv klausel, mis korraldab tšekivahekorda kuidagi teisiti, loetakse kehtetuks. Selle seaduse väljenduse järele ei saa trassant end kuidagi vabastada vastutusest, vaatamata sellele, et ta on väljanud tšeki pankuri

35. James Breit, op. cit., lk. 576.

36. Tšekiseaduse § 12.

lunastada, kelle juures temal on arve, mille kohta ta omab käsutusõiguse³⁷.

Käsitades üksikuid tšeki rekvisiite, leiab Breit, et vastutuse tekkimiseks ei ole sugugi oluline, et trassant kirjutab vekslile oma nime, vaid ta võib kirjutada ka nt. pseudonümi³⁸. Meie kehtivast tšekiseadusest ei saa siiski seda välja lugeda. Kui seda küsimust meie tšekiseaduse põhjal üldse arvestada võib, siis ainult sel juhul, kui pangas on ka vastav arve pseudonümiga avatud.

§ 7. Trassaadi vastutuse tekkimine ja ulatus.

Nagu eelpool nägime, on tšeki lunastamises täiel määral vastutav trassant. Sellest võime järeldada, et trassaadil puudub igasugune vastutus väljatud tšeki lunastamisel. Võib isegi järeldada, et kuulub täiesti tema suvasse maksta või maksmata jätta väljatud tšekk. Kui aga tungida rohkem seaduse sisse, siis näeme, et pankur ei ole küll kohustatud lunastama temale esitatud tšekki, kuid kui ta seda ei tee, vaatamata sellele, et tema juures on trassandil vastav arve, siis võib trassant sellest teha vastavad järeldused, mis loomulikult võivad kahjustada pankuri tegevust.

Kui veksliseaduse järele trassaadile võib veksel esitada aktseptimiseks ja edasi on antud terve

37. James Breit, op. cit., lk. 574.

38. - " - , op. cit., lk. 577.

rida norme, mis reguleerivad aktseptimist ja sellega annavad vekslivaldajale võimaluse veenda enne tähtaega selles, kas trassaat lunastab veksli tähtpäeval või mitte, siis puuduvad tšekiseaduses vastavad sõnaselged normid. Siin leidub isegi sõnaselge väljendus, et tšeki ei aktseptita³⁹, ja tšekile kirjutatud aktseptimismärget ei loeta üldse esinevaks. Sellest paistab, nagu oleks tšeki aktseptimine üldse keelatud, mis omakorda sunnib otsima põhjendust selleks. Põhjendus siin on väga lihtne: veksle antakse välja võla pikenduseks ja lunastatakse kas vekslis näidatud tähtajal või kui see puudub, siis seaduses määratud tähtajal; tšekk selle vastu väljatakse siis, kui raha on juba olemas, ainult see ei ole trassandi käes, vaid kolmanda isiku /pankuri/ käes ning tšekk kuulub lunastamisele seaduses määratud tähtaja jooksul ja otse esimesel esitamisel, sellega siis ei saa ka esineda tšeki aktseptimist.

Kui vaatamata aktseptimiskeelule siiski tšekk on trassandi palvel aktseptitud, siis ei muutu see toiming tühiseks, vaid ta toob kaasa juriidilise tagajärjena trassaadile täieliku vastutuse tšeki lunastamises. See vastutus ei piirdu üksi tšekivaldajaga, vaid sellega muutub trassaat vasbutavaks ka trassandi ees, s.t., kui ta tšeki lunas-

39. Tšekiseaduse § 4.

tab ja hiljem selgub, et trassandil puudub arve trassaadi juures, siis ei saa ta selle tšeki järele trassandilt nõuda. Samuti muutub aktseptimisega trassaat vastutavaks ka siis, kui vahepeal on trassant maksuraskustesse sattunud või isegi maksujõuetuks muutunud⁴⁰.

Beltoodud seaduse sätetest näeme, et vaatamata üksikasjalike aktseptimissätete puudumisele jääb tšeki aktseptimine püsima aktseptina veksliseaduslikus mõttes ja toob enesega kaasa ka samad tagajärjed, mis veksliõiguslik aktseptiminegi.

Jääb lahendada veel küsimus: kuisuures ulatuses tekib aktseptimisega trassaadile vastutus? Selle kohta ütleb tšekiseadus, et aktseptimismärge toob enesega trassaadile vastutuse tšeki lunastamises kaasa trassandi ja indossantide ees. Sellest seaduse sättest võime järeldada, et esitamisel tšeki lunastamata jätmine toob kaasa vastutuse ka kõigi kulude eest, mis tekivad seesuguse aktseptitud tšekipärase nõudmise tagajärjel. Sellelega vastutab tšeki aktseptant ühesugusel alusel teiste tšekikohuslastega.

40. Tšekiseaduse § 4.

3. Peatükk.

I n d o s s a m e n t .

§ 8. Indossamendi mõiste.

Kehtiv tšekiseadus indossamendi mõistet ei anna, seepärast indossamendi mõiste saamiseks peame vastust otsima teooriast.

Käsitades tšeki prof. Piip tšeki indossimist ei käsita ja sellega ühtlasi ei anna ka tšeki indossamendi definitsiooni. Et aga tšekiseadus on täiesti paralleelseadus veksliseadusele ja veksliseaduses esinevad mõisted identsed tšekiseaduses esinevate mõistetega, seepärast võttes eeskujuks dr.jur. James Breit'i teost "Kommentar zum deutschen Scheckgesetz", peame tšeki indossamendi mõiste selgitamisel kasutama vekslindossamendi definitsiooni ja selle põhjal koostama tšeki indossamendi definitsiooni.

Eeltoodu põhjal saame prof. Piip' u järele tšeki indossamendi kohta järgmise definitsiooni: "Indossament on tšeki üleandmine erilise peal- kirja kaudu tšekiõiguses ettenähtud järeldustega"⁴¹.

Eeltoodud definitsiooni põhjal on indossament:

41. Piip, op. cit., lk.256 ja 257.

1/ eriline pealkiri tšekil,
2/ mis on varustatud eriliste, just selleks tšekiseaduses ettenähtud tagajärgedega. Sisult on indossament uue tšeki koostamine, mis oma olulistest osades on identne esialgselt väljatuga, kusjuures indossant tšekki edasi andes tegutseb tšekiväljaja osas⁴². Nagu sellest näeme, on tšeki väljaja ja indossant ühtlaselt vastutavad tšeki järele maksimises⁴³.

§ 9. Indossamendi tekkimine ja ajalooline areng.

Et selgusele jõuda indossamendi tekkimise ja ajaloolise arengu kohta, peame eeskätt vaatlema, mis põhjustel ja milleks üldse tšekki edasi antakse. Analüüsidesneid küsimusi, näeme, et tšekki antakse edasi järgmistel põhjustel:

1/ et üleanda teisele isikule kõik tšeki järele tšeki valdajale kuuluvad õigused,

2/ et teisele isikule ülesandeks teha tšekijärgsete õiguste teostamine ja

3/ et tasuda teisele isikule eksisteeruv võlg.

Vaadeldes ligemalt eeltoodud tšeki edasiandmise põhjusi näeme, et punkt 1 all tähendatud edasi-

42. Piip, op. cit., lk.257;
Šeršenevič, op. cit., lk.86.

43. Tšekiseaduse § 40.

andmise põhjus on puhtal kujul indossimine, kuna punkt 3-das tähendatud edasiandmist võib teostada niihästi indossimisega kui ka pantimisega. Punkt 2-ses tähendatud edasiandmist teostatakse volituspealkirjaga.

Missugune eeltähendatud põhjustest esimesena sundis esimest tšekivaldajat tšekki ajalooliselt esmakordselt edasi andma, selle kohta puuduvad samuti andmed nagu ajalooliselt esimese tšeki väljamise kohta. Käsitades indossimist peame volitusedasiandmist, kui siia mittekuuluva, kõrvale jätma. Edasi ei näe tõenäolikuna, et esimene tšekivaldaja lõbu pärast oleks tahtnud tšekki edasi anda. Täiesti tõenäosena näib olevat esimese tšeki indossimine raha puudusel.

Kuigi tšeki järele on võimalik raha saada otse selle esitamisel, tuleb ette juhtusid, et kohe peale tšeki väljamise ei ole võimalik selle vastu raha saada. See asjaolu saab seda selgemaks, kui meenutame, et tšekk väljatakse pankuri lunastada ja pankur toimetab lunastamisoperatsioone pangas selle lahtioleku ajal. Teatavasti on tänapäeval pangad küll avatud igal tööpäeval, kuid seda piiratud ajal, aga äriiline maailm teotseb pidevalt, siis on ka tänapäev võimalik, et tšeki järele otse peale selle väljamise raha võimalik saada ei ole. Kui meenutada panganduse ajaloolist arengut, siis saab seda selgemaks, missuguse häda sunnil esimeste

tšekkide valdajad pidid tšekke edasi andma.

Kui raha oli tarvis mingisuguse eksisteeruva võla katteks või mõneks muuks äriliseks tehinguks, see ei ole mõõduandev.

Kuivõrd lubavalt suhtus seadus tšeki esialgsesse indossimisse, selle kohta puuduvad märkmed minul käsitadaolevas kirjanduses. Kui siingi tõmata paralleele vekslid indossimisega, siis näib täiesti tõenäosena, et tšeki indossimine tema tekimise algajajärgul ja ka kaunis pikal arenemiskäigul oli keelatud. Sellisele keelule astus elu oma praktiliste nõuestega kangekaelselt ja kategooriliselt vastu. Et tšeki indossimine tšekki tühiseks ei muudaks, selleks hakati tšekki paigutama mitmesuguseid indossimist lubavaid väljendeid. Need väljendid olid sihitud esimesele tšekivaldajale, kuid teine tšekivaldaja võis sattuda samasugusesse olukorda, kui esimene tšekivaldaja, s.t. temagi võis vajada raha enne, kui ta sai tšekki esitada lunastamiseks. Sellest praktilisest vajadusest tingituna oli ta sunnitud tšekki omakorda edasi andma ja sellega uuesti seadusega vastollu minema. Lõpptulemusena, et olla eluga kooskõlas, pidi seadus loobuma keelavast seisukohast ja indossamendile andma täieliku eluõiguse.

§ 10. Indossament kaasajal.

Nagu eelpool nägime oli indossament oma arengu algaastail keelatud. Tingituna elunõudeist on praegu tšeki indossimine seadusega loetud normaalseks nähteks ja ainult erandjuhtudena võib esineda indossimiskeeld, mis juba sõnaselgelt peab olema tšekis väljendatud. Nii ütleb kehtiv tšekiseaduse § 14 järgmist:

Tšekki, mis on määratud väljamaksmisele kuuluvaks kindlale isikule indossimisõigust sõnaselgelt väljendava klausliga või ilma selleta, võib edasi anda indossimisega.

Tšeki edasiandmine, mis on määratud väljamaksmisele kuuluvaks kindlale isikule klausliga "indossimisõiguseta" või mõne muu samatähendusliku väljendiga, võib toimuda ainult hariliku loovutuse vormis ja tagajärgedega.

Tšekki võib indossida ka trassandile ja igale teisele tšekikohuslasele. Need isikud võivad tšekki edasi indossida.

Nagu eeltoodud §-ist näeme, käsitab see order-tšeki indossimist, kusjuures indossimisõiguse tšekile märkimine on jäetud tšekiväljaja suvaks.

Ütlasi selgub sellest §-ist, et indossimisõigus loetakse normaalseks nähteks. See normaalsus peegeldub eriti just sõnades " indossimisõigust sõnaselgelt väljendava klausliga või ilma selleta".

Et indossament omab kaasajal seaduse tunnustuse ja toob enesega kaasa juriidilised tagajärjed, siis on kaasaja seadusandluses indossimise kohta antud

ka rida norme. Kui varasem seadusandlus üldse ei tunnustanud indossimist, siis hakkas hilisem seadusandlus vastavalt elunõuestele tunnustama indossimist, kuid sageli oli vaieldav indossimisega ülekantav õiguste hulk. Kaasaja seadusandlus on ka selle küsimuse lõplikult lahendanud. Nii ütleb ka meie kehtiv tšekiseadus expressis verbis, et indossimisega kanduvad üle kõik tšekist tulenevad õigused⁴⁴. Vastavalt sellele seaduse väljendusele on püstitatud indossimise kohta ka nõue, et see peab olema tingimuset⁴⁵.

Kui võrrelda viimast tšekiseaduse väljendust teiste sama seaduse osadega, siis näeme, et tingimuste paigutamise keeld indossamenti ei ole absoluutne, seepärast võime indossamendis leiduvad tingimused jagada kahte liiki: 1/ lubatud ja 2/ lubamatud tingimused. Vastavalt sellele jaotusele võime esimese lubatud tingimusena vaadelda edaspidist indossimiskeeldu, s.t. indossandi õigust keelata tšeki edaspidine indossimine. Kerkib küsimus, mis saab siis seesugusest indossamendist, mis on tšekile kirjutatud eelmises indossamendis leiduva keelu vastaselt? Selle küsimuse lahendab kehtiv tšekiseadus järgnevalt: indossant, kes on paigutanud indossamenti edaspidise indossimiskeelu, ei vastuta isikute ees, kellele tšekk on hiljem indossitud⁴⁶. Sellest järeldub, et indossamen-

44. Tšekiseaduse § 17 lg.1.

45. -" - § 15.

46. -" - § 18 lg.2.

dis leiduva indossimiskeelu vastaselt tehtud indossament jääb kehtima indossamaendina ja seesugune keeld omab vaid ühe tähenduse: ta vabastab indossandi vastutusest kõikide nende indossaatide ees, kellele tšekk on indossitud tema poolt püstitatud keelu vastaselt. Nüüd kerkib küsimus, kas seesugune indossimiskeeld on kehtiv igas indossamendis või on siin olemas ka mõnesugused erandid? Kui siinkohal meenutada tšeki edasiandmisviise indossamendiga, siis näeme, et nimelise indossamendi puhul on määratud kindel tšeki valdaja, kes omab seadusega antud õigused ja kohustused. Sellevastu blanko indossamendiga saadud tšeki seaduslikuks valdajaks loetakse seda isikut, kes tõestab oma õigust tšekile indossamentide katkestamatu reaga⁴⁷ ja teisest küljest võib iga tšekivaldaja indossamendiga saadud tšekki ka indossamendiga või indossimatult edasi anda⁴⁸. Sellest järeldub, et blanko indossamendiga varustatud tšekk võib de facto kümnetest kätest läbi käia, kuid de jure on ta ikkagi esimese indossaadi käes. Sellega ei luba blanko indossamendis püstitatud indossimiskeeld juriidiliselt mingisugust tagajärge ja kui tahetakse indossamendis püstitada tšeki indossimiskeeldu, siis peab selline keeld tingimata olema väljendatud nimelises indossamendis.

Teise lubatud tingimusena esineb vastutamatus

47. Tšekiseaduse § 19.

48. - " - § 17 lg.2 p.3.

märke indossamendis. Seesuguse märkme või klausliga võib indossant end vabastada vastutusest tšeki järele. Täpselt käsitan seda küsimust hiljem.

Peale eeltähendatute kehtiv tšekiseadus rohkem tingimusi lubatutena ei loenda. Sellest järeldeb, et tšeki indossamendis võivad esineda ainult mainitud tingimused ja kõik teised kuuluvad lubamatute hulka. Lubamatutele tingimustele vaatab kehtiv tšekiseadus, kui mitte esinevatele⁴⁹.

Teise tšekiliigi, mille indossimine loetakse seadusega lubatud nähteks, moodustab esitajatšekk. Sellele seisukohale võib jõuda ainult põhimõtte järele: "kõik, mis ei ole seadusega keelatud, on lubatud". Seda põhimõtet peame käsitama seepärast, et kehtiv tšekiseadus ei keela ega luba expressis verbis esitajatšeki indossimist. Kehtiv tšekiseadus vaikib esitajatšeki indossimisest.

Kui vaadelda kehtiva tšekiseaduse teist peatükki, mis käsitab tšeki indossimist, siis leiame selles ainult ühe §-i, millest võib järeldada, et esitajatšeki indossimine on lubatud. Sellest avaldab tšekiseaduse § 20 järgmist:

Esitajatšekile tehtud indossamendi alusel vastutab indossant regressi kohta käivate eeskirjade järele, kuid seetõttu ei muutu tšekk veel ordertšekiks.

Nagu eeltoodud §-i üldmõistest näha, on esitajatšeki indossimine küll lubatud, kuid sellele vaa-

49. Tšekiseaduse § 15 lg.1.

datakse siiski rohkem erandjuhuna. Kerkiva küsimuse, mida loetakse siis esitajatšeki normaalseks edasiandmisviisiks, jätab kehtiv tšekiseadus expressis verbis lahendamata.

Arvestades asjaolu, et meie kehtivas seadusandluses seaduste rakendamisel on tarvitusel printsiiptesiteks lähtuda eriseadusest ja selles leiduvate tühikute täitmiseks rakendada üldseadust. Selle põhimõtte kohaselt kuulub kehtiv tšekiseadus tsiviilõiguslike eriseaduste hulka; sellega üldseadusena tuleb siin tarvitusele tsiviilseadustik. Eeltoodu põhjal peame esitajatšeki normaalse üleandmise kohta sätteid otsima tsiviilseadustikust. Nii lahendab ka esitajatšeki üleandmise küsimuse BES. § 3123 järgmiselt:

Nõude üleandmine, mille aluseks on ettenäitaja paber, toimetatakse üleandmisega käest kätte.

Nagu sellest näha, kuuluvad ettenäitajale väljaantud võlapaberid seesuguste võlapaberite hulka, milliste üleandmisel ei nõuta mingisuguseid formaalsusi. Sellest järeldub, et esitajatšekk kuulub normaalselt üleandmisele indossamendita, kuid tšekiseaduse järele, nagu seda eespool nägime, ei ole selle üleandmine keelatud ka indossamendiga. Sellest kõigest järeldub, et esitajatšeki, samuti ka teist liiki tšekkide üleandmisel kehtib lepinguteooria põhimõte. Sellejärele, kui tšeki saaja on

nõus tšekki vastu võtma indossamendita, võib seda ka sel teel üle anda. Kui aga tšeki saaja tahab rohkem kindlustada tšeki järele raha saamist, siis võib ta nõuda tšeki üleandmist indossamendiga.

Esitajatšeki indossimist kehtiv tšekiseadus lähemalt ei väljenda, jättes samuti selle tšeki indossamendi vormi küsimuse lahtiseks. Arvestades aga sjaolu, et esitajatšeki indossimine on lubatud ja kuulub normaalsete nähete hulka, siis peab järeldama, et esitajatšeki indossimisel on kehtivad kõik need eeskirjad, mis kohaldatud ordertšeki indossimisel. Sellest võime järeldada, et esitajatšekki on võimalik indossida nii nimelise, kui ka blanko indossamendiga. Indossides esitajatšekki blanko indossamendiga ei muutu selle tšekiliigi juriidiline loomus vähimalgi määral. Vastupidi sellele, indossides esitajatšekki nimelise indossamendiga, läheb see tšekk üle kindlale isikule, muutudes sellega oma juriidiliselt loomult nimeliseks tšekiks, kuid kehtiv tšekiseadus ütleb expressis verbis, et seesugust tšekki ei tule võtta ordertšekina⁵⁰.

Vastavalt eeltoodule on ka ordertšeki indossimine lubatud nii nimelise kui ka blanko indossamendiga. Indossides ordertšekki nimelise indossamendiga jääb ordertšekk juriidiliselt nimeliseks

50. Tšekiseaduse § 20.

tšekiks, kuid indossides seda blanko indossamendiga, omandab ta esitajatšeki iseloomu⁵¹. Siin ei ole seadus expressis verbis väljendanud, et seesugust tšekki tuleb võtta ordertšekina vaatamata sellele, et ta omab esitajatšeki iseloomu, nii nagu seadus seda teeb esitajatšeki üleandmisel nimelise indossamendiga.

Nüüd kerkib küsimus, miks selline vahetegemine? Kui esitajatšekki on võimalik üleanda indossamendita, siis kaob selline võimalus nimelise indossamendiga indossimisel ja esitajatšekk omandab ordertšeki iseloomu. Nüüd ei ole tšekivaldaja õigustatud tšekki indossimata edasi andma, samuti nagu ei saa ka ordertšekki indossimata edasi anda. Vastandina sellele omandab ordertšekk esitajatšeki iseloomu sellega, kui ta indossitakse blanko indossamendiga. Milles seisab siis blankoindossamendiga indossitud esitajatšeki juriidiline erinevus blanko indossamendiga indossitud ordertšekist? Vastavalt tšekiseadusele⁵² ja ka tsiviilseadustikule⁵³ võib neid mõlemaid indossamendita ja loovutuspealkirjata edasi anda. Sellega puudub selles osas neil erinevus.

Käsitades blanko indossamendiga edasiantud vekslit indossimist vastavalt veksliseaduse § 14 mõistele⁵⁴, väidab Staub, et sellega ei muutu veksel veel

51. Tšekiseaduse § 17, lg.2, p. 3.

52. - " - § 17, lg.2, p.3.

53. BES. § 3123.

esitajapaberiks⁵⁵. Seda väidet põhjendab ta asjaolu, et selline esitajapaberi iseloom võib iga silmapilk kaduda blanko indossamendi täitmisel nimega või edaspidisel indossimisel nimelise indossamendiga. Seda Staubi kommentaari võime täie õigusega kasutada ka tšekiseaduse § 17 juures, mis oma ehituselt ja sõnastuselt täpselt vastab veksliseaduse § 14-le. Silmaspidades asjaolu, et tšekiseaduse § 17 käsitab ordertšeki indossimist, siis võiksime nõustuda, et sellega on põhjendatud väide, et blankoindossamendiga indossimisel ordertšekk ei muutu veel esitajatšekiks. Kui meie aga meenutame, et ka esitajatšeki indossimisel tulevad rakendamisele samad eeskirjad, mis on kehtivad ordertšeki indossimisel, siis näeme, et selliselt meie seda vahetegemist põhjendada ei saa, Jääb järele vaid üks võimalus, et seda vahet tehakse tšeki esialgse kuju säilitamiseks, olgugi, et nad edaspidises käibes võivad omandada täiesti analoogse kuju. Ka tšekipärases vastutuses ei erine need tšekiliigid üksteisest.

54. Veksliseaduse § 14: Indossimisega kanduvad üle kõik vekslit tulenevad õigused.

Blankoindossamendi korral vekslivaldaja võib:

1/ täita indossamendi oma või mõne teise isiku nimega,

2/ indossida vekslit edasi kas blankoindossamendiga või kindlale isikule;

3/ edasi anda vekslit kolmandale isikule blankoindossamenti täitmata ja vekslit indossimata.

55. Staub-Stranz, Wechselgesetz, lk.197.

Kui ordertšeki edasiandmine indossamendiga on loetud normaalseks nähteks, kuidas on siis rektatšekiga? Nagu tšekiseadusest näeme, on rektatšeki indossimine keelatud⁵⁶. Ühtlasi näeme sellest, et rektatšekk kuulub erandjuhtude hulka. Kui rektatšekki ei ole võimalik indossida, kuidas on siis selle edasiandmisega? Kas see on üldse võimalik ja kui on, siis kuidas? Kui rektatšeki indossimine on keelatud, mis saab siis sellise keelu vastu kirjutatud indossamendist? Kas ta on tühine või omab ta mõnesuguse teise jõu? Et saada selgemat pilti indossimisest ja temaga kaasaskäivatest nähetest, selleks tulevad eeltähendatud küsimused lahendada püstitamise järjekorras.

Nagu tšekiseaduse § 14 teisest lõikest näha, toimub rektatšekkide edasiandmine "hariliku loovutuse vormis ja tagajärgedega". Milles seisab siis loovutuse erinevus indossamendist vormis ja tagajärgedes?

Kehtiv tšekiseadus loovutust ligemalt ei käsita, seepärast peame selle küsimuse lahendamiseks vastust otsima kehtivast tsiviilseadustikust.

BES. § 3461 väljendab järgmist:

Nõudmised võivad üle minna endiselt kreditorilt uuele loovutusega /cessio/, milline võib toimuda: 1/ seaduse järele,
2/ kohtu otsuse põhjal,
3/ juriidilise tehinguga, millisel on ühesugune jõud, kas see on toimitud kreditorile seadusega peale pandud kohustusega või vabatahtlikult.

56. Tšekiseaduse § 14 lg.2.

Nagu eeltoodud §-ist näha, võivad nõudmised üle minna kolmel viisil:

- 1/ seaduse põhjal,
- 2/ kohtu otsuse põhjal ja
- 3/ juriidilise tehingu põhjal.

Et tšeki loovutamisel tuleb arvestada vabatahtlikku juriidilist tehingut, siis ei kuulu kaks esimest kohustuse ülemineku vormi käesoleval juhul käsitamisele.

Et tšekiseaduses on tähendatud, et rektatšeki edasiandmine toimub "hariku loovutuse vormis", seepärast peame kehtiva tsiviilseadustiku alusel selgusele jõudma ka loovutuse vormi kohta. BES. § 3471 avaldab selle kohta järgmist:

Lepingu vorm loovutuse kohta ripub täiesti ära pooltest. Võlgniku nõusolekut, kelle peale nõudmine on sihitud, ei loeta tarvilikuks ja üleandmine loetakse maksvaks, kui võlgnik sellest midagi ei teadnud.

Eeltoodud §-i põhjal on loovutus üldreeglina vormivaba toiming, sellega on jäetud pooltele täielik vabadus loovutuse teel nõudmise üleandmiseks; nad võivad seda teha kas kirjaliku või suulise leppega, kusjuures selle leppe vormi kohta seadus mingisuguseid sätteid ei anna. Pidades silmas aga asjaolu, et tšekk kuulub võladokumentide hulka, sellega peame tšeki loovutuse juures arvestama eriti neid eeskirju, mis on antud võladokumentide loovutamiseks.

Selle kohta BES. § 3472 avaldab järgmist:

Kui loovutatava nõude kohta on koostatud akt, siis on nõutav mitte ainult selle üleandmine isikule, kellele loovutatakse, nõutakse veel, et selle loovutuse kohta kas tehakse sellele aktile vastav pealkiri või koostatakse eriline dokument.

Sellest selgub, et võladokumendi, käesoleval juhul tšeki, loovutamisel on nõutav:

1/ loovutatava dokumendi üleandmine ja

2/ loovutuse kohta sellele dokumendile vastava pealkirja tegemine või selle kohta erilise loovutusakti koostamine. Edasi selgub sellest, et võladokumendi loovutamist ei saa tõestada tunnistajatega nagu seda Bukovskii väga õieti väidab⁵⁷.

Kui nüüd võrrelda indossimist ja tavalist võladokumendi loovutamist, siis näeme, et tšeki üleandmisel indossimise teel nõutakse üleantavale tšekile vastava pealkirja tegemist, mida nimetatakse indossamendiks. Teisest küljest tšeki üleandmisel tavalise loovutuse teel, nõutakse sellele vastava pealkirja tegemist, mida nimetatakse loovutuspealkirjaks. Nii ühe kui ka teise pealkirja kohta ei ole tšekiseadus ei ka kehtiv tsiviilseadustik mingisuguseid vorminõudeid püstitanud. Kui kehtiv tšekiseadus annab indossandile õiguse tšekki indossida, kas nimelise või blankoindossamendiga⁵⁸, siis annab ka kehtiv tsiviilseadustik igasuguse võladokumendi

57. Bukovskii, BES. lk.1427.

58. Tšekiseaduse § 16 lg. 2.

valdajale, sealhulgas ka rektatšeki valdajale, õiguse selle loovutamiseks, kas nimelise või blankoloovutuspealkirjaga⁵⁹. Edasi annab kehtiv tšekiseadus indossaadile õiguse tšekki ka indos-samendita edasi anda. Seesugune edasiandmine on aga teostatav ainult sel juhul, kui tšekk on saadud blankoindossamendiga⁶⁰. Samasuguse õiguse annab ka kehtiv tsiviilseadustik loovutuse saajale, kes on saanud võladokumendi, käesoleval juhul tšeki, blankoloovutuspealkirjaga. Edasi ei nõua tšekiseadus tšeki indossimisel selleks tšekiväljaja nõusolekut ega luba. Samuti ei nõua tsiviilseadustik ka võladokumendi loovutamiseks võlgniku nõusolekut ega luba⁶¹.

Eeltoodust näeme, et indossament ja loovutuspealkiri võivad oma vormilt olla täiesti sarnased. Edasi on ka indossaat ja loovutuse saaja varustatud võladokumendi edasiandmiseks ühesuguste õigustega. Sellest järeldub edasi, et rektatšekile kirjutatud indossament ei ole mitte tühine vaid seaduse järele tuleb seda lugeda loovutuspealkirjaks. Siit selgub edasi, et loovutuspealkiri ja indossament on oma vormilt täiesti sarnased. Et aga seadus teravat vahet teeb indossamenti ja loovutuspealkirja vahel, siis on selge, et siin peab mingisugune erinevus olema. Kui see erinevus ei ole vormis, siis peab see kahtlematult olema sisus, s.t. erinevus peab olema vastutuse ulatuses.

59. BES. § 3473.

60. Tšekiseaduse § 17, lg.2 p.3.

61. BES. § 3471.

§ 11. Indossandi vastutuse ulatus.

Nagu eespool nägime, tekib tšeki edasiandjal kaheksugune vastutus:

1. indossamendiga üleandmisel tekib tšekipärane vastutus ja

2. indossamendita edasiandmisel tekib tsiviilõiguslik vastutus. Et kehtiv tšekiseadus teeb teeravat vahet tšekipärase ja tsiviilõigusliku tšeki edasiandmisviiside vahel, siis võime sellest järeldada, et see vahe on eriti märgatav just kummalgi viisil tšeki edasiandmisel vastutuse ulatuses. Arvestades asjaolu, et käesoleval juhul on tegemist vastutusega tšeki järele, seepärast algan püstitatud küsimuse lahendamist tšekipärase vastutusega.

Kehtiva tšekiseaduse järele on indossant üldreeglina vastutav tšeki lunastamise eest⁶². Seesugune vastutus on täiesti identne tšekiväljaja vastutusele⁶³, kuid sellest üldreeglist on olemas mitmed erandid.

Esimese seesuguse erandina võime vaadelda indossandi poolt indossamenti paigutatud edaspidist indossimisekeeldu⁶⁴. Kui seesugune indossimisekeeld vabastab indossandi tšekipärasest vastutusest kõigi nende indossaatide ees, kellele tšekk on indos-

62. Tšekiseaduse § 18.

63. Piip, op. cit., lk. 257; Šeršenavič, op.cit., lk.86

64. Tšekiseaduse § 18.

situd seesuguse keelu vastaselt. Sellest näeme, et seesugune indossimiskeeld vabastab indossimiskeelu püstitaja vastutusest kõigi nende indossaatide ees, kellele tšekk on indossitud seesuguse keelu vastaselt, kuid vastutus jääb täiel määral püsima vahenditu indossaadi ees, s.t. selle indossaadi ees, kellele indossimiskeelu püstitaja indossant tšeki vahenditult andis edasi.

Eeltoodust näeme, et indossant, kes on paigutanud indossamenti edaspidise indossimiskeelu, vähendab sellega küll isikute hulka, kelle ees ta on vastutav tšeki lunastamise eest, kuid see ei vähenda tema vastutuse ulatust. Sellega siis jääb tema vastutavaks terve tšeki summa ulatuses ja peale selle on tema ka vastutav kõigi nende kulude katmise eest, mis on tšekivaldajale tekkinud seoses tšekis tähendatud summa nõudeõiguse teostamisega.

Teise seesuguse erandina esineb kehtivas tšekiseaduses vastutamatus klausel⁶⁵. Niisuguse klausliga on indossandile antud õigus end vabastada vastutusest tšeki lunastamise eest.

Kui edaspidine indossimiskeeld jätab indossandi vastutavaks ainult vahenditu indossaadi ees, siis vastutamatus klausel vabastab indossandi vastutusest kõigi oma õigusjärglaste ees. Selle vastutuse ulatuse kohta on teoorias mitmesugused vaated:

65. Tšekiseaduse § 18.

ühed väidavad, et see vastutusest vabanemine on terves tšeki summas, sellevastu teised väidavad, et indossant on õigustatud end vabastama ka osaliselt⁶⁶. Meie kehtiv tšekiseadus asub selles küsimuses esimesel seisukohal⁶⁷, üteldes, et osaline indossimine on kehtetu.

Kui nüüd indossandile on antud õigus end kas siduda või vabastada vastutusest terve tšekisumma ulatuses, siis kerkib küsimus, kas seesugune vastutusest vabanemise õigus võimaldab absoluutselt vabaneeda vastutusest või jääb ka vastutamatu kausli paigutajale mingisugune vastutus tšeki järele?

Kehtiva tšekiseaduse järele vabaneb vastutamatu kausli paigutaja indossant tšekipärasest vastutusest täielikult⁶⁸. Et aga tšekk kuulub tsiviilõiguslike võlapaberite hulka, siis on ka tõstetud üles küsimus, kas indossamenti vastutamatu kausli paigutaja indossandil, kui ta vabaneb tšekipärasest vastutusest, ei jää siiski püsima üldtsiviilõiguslik vastutus.

Käsitades seda küsimust leiab vene prof. Fedorov, et vaatamata veksliseaduse resp. tšekiseaduse üldreeglile, mille järele vastutamatu kausli indossamenti paigutaja indossant vabaneb tšekipärasest vastutusest, peab temale jääma üldtsiviilõiguslik vastutus⁶⁹.

66. Staub-Stranz, op.cit., lk.201.

67. Tšekiseaduse § 15 lg.2.

68. - " - § 18.

69. Federov, Vekseljnoe pravo, lk-d 368,369.

Arvestades asjaolu, et teooria ja ka kehtiv tšekiseadus teevad vahet tšekipärase ja üldtsiviilõigusliku vastutuse vahel, siis on ilmselt selge, et see vahe peab eriti märgatav olema just vastutuse ulatuses. Seepärast selle küsimuse kohta selgema pildi saamiseks peame eeskätt selgusele jõudma, missuguses ulatuses võib tšeki järele vastutamisel kerkida üldtsiviilõiguslik vastutus.

Nagu eespool nägime esineb tšeki edasiandmisel tšekipärane edasiandmine / indossimine/ ja üldtsiviilõiguslik tšeki edasiandmine, kusjuures üldtsiviilõiguslik tšeki edasiandmine kannab tavalise loovutuse nimetust. Kui nüüd vastutamatu se klausliga tšeki edasiandmisel võib jääda mingi tsiviilõiguslik vastutus püsima, siis võib see olla ainult seesugune vastutus, milline jääb loovutajale tšeki loovutamisel. Seesuguse vastutuse kohta avaldab BES. § 3481 järgmist:

Tsedent vastutab tsessionaari ees ainult õige ja täpse nõudmise eest aga ei vastuta tema teostatavuse eest ja vastutab ainult sel juhul, kui tema teadis võlgniku maksuvõimetusest ja kuritahtlikult sellest vaikis või võttis nõudmise oma riisiko peale.

Nagu sellest näeme, piirdub loovutaja /tsedendi/ vastutus vaid nõude tõepärasuses, s.t. loovutaja on vastutav selles, et loovutatav nõue on tegelikult olemas ja et see nõue on ka sama suur, kui see on näidatud loovutatavas nõudepaberis. Peale selle

vastutab loovutaja veel selles, et loovutatav nõue kuulub loovutuse momendil just temale ja kuni loovutuse momendini ei ole tema, loovutaja, loovutava dokumendi järele rahuldus saanud.

Edasi selgu eeltoodud §-ist, et loovutaja vastandina indossandile, ei ole vastutav loovutatava nõude teostatavuse eest, väljaarvatud seaduses expressis verbis väljendatud juhud. Selliste juhtudena esinevad: kui loovutaja teadis, et võlgnik on maksujõuetu ja sellest pahatahtlikult vaikis ning kui ta expressis verbis väljendas, et ta võtab ka nõude teostatavuses vastutuse enesele. Nii siis on loovutaja õigustatud oma vastutuse suurendamiseks ja seda just nõude teostatavuse osas. Siit selgub omapärane ja väga erinev vastutus võrreldes vekslipärase indossandi vastutusega, aga ühtlasi nõuab seoses sellega selgitust ka küsimus: kui suurel määral loovutaja on vastutav üldse, kas siis nõude ehtsuse või teostatavuse eest vastutamisel. Tavaliselt tšeki indossimisel, samuti kui vekslil indossimiselgi, jäetakse teatav summa tšekis tähendatud summast maha, mida nimetatakse diskontiks. On tekitanud vaidlust küsimus, kas loovutaja vastutab loovutusesaaja ees kogu tšekisumma ulatuses, või piirdub tema vastutus ainult selle summaga, mis ta tegelikult loovutusesaajalt sai. Tuntud tsivilist Bukovskii ei ole ka loomulikult saanud läbi selle küsimuse käsituseta, ja ta on tulnud järgmisele lahendusele: 1/ loovuta-

ja, sel juhul, kui tema on kohustatud loovutuse-
saajale maksma, peab eeskätt tasuma selle summa
täies ulatuses, mis ta sai loovutusesaajalt. See
on ka täiesti loomulik, sest vastasel korral võiks
tulla kõne alla aluseta rikastumine ja pealegi on
ta selle summa loovutatud tšeki vastu saanud,
2/ leiab Bukovskii, et loovutaja on kohustatud
tasuma kõik kulud, mis on tekkinud punk 1 all
tähendatud summa nõudmisega. See on samuti loo-
mulik, sest loovutaja, kui ta oli kohustatud nõu-
de rahuldamiseks, oli kutsunud välja olukorral, mil-
lises loovutusesaaja oli sunnitud kulutusi tegema,
mida ta normaalses olukorras ei oleks teinud. Nii
siis on täiesti loomulik, et loovutaja temal lasu-
va vastutuse korral, peab loovutusesaajale tagasi
andma temalt saadud summa ühes kulutustega, mis
loovutusesaaja on teinud oma õiguste jaluleseadmi-
seks. Bukovskii aga ei piirdu ainult sellega, vaid
ta läheb veel edasi ja leiab 3/ et loovutusesaaja
on kohustatud tasuma ka selle summa, mis ta tšeki-
summast loovutuse momendil maha jättis. Seda sum-
mat ei pea ta maksma igal juhul, vaid see sõltub
jälle olukorrast. Selle summa peab ta nimel sel ju-
hul maksma, kui tšekiväljaja oli üldiselt tuntud
jõuka isikuna ja loovutusesaajal loovutuse momendil
oli lootus terve tšekis tähendatud summa kätte saa-
miseks, kuid seda ta ei saanud just neil asjaoludel,
mis tekitasid loovutaja vastutuse⁷⁰. Nii näeme, et

70. Bukovskii, op.cit., lk.1443.

Bukovskii on asunud seisukohale, et loovutaja on ikkagi vasttutab terve tšekisumma ulatuses, millele lisanduvad veel selle nõudmisega seosesolevad kulud.

Edasi ei ole sugugi huvituseta vaadelda, missugustel asjaoludel siis võib tekkida vastutamatus klausliga indossiaal vastutus. Seda küsimust kehtiv tšekiseadus expressis verbis ei lahenda. Ta avaldab küll järgmiselt:

Kui tšekk on isiku käest läinud ükskõik mis viisil, siis tšekivaldaja, kelle kätte on jõudnud tšekk - olgu see siis esitajatšekk, või olgu see siis indossitav tšekk, mille kohta tšekivaldaja tõendab oma õigusi § 19 kohaselt - on kohustatud tšeki ära andma ainult siis, kui ta on omandanud tšeki halvas usus või kui ta selle omandamisel on toiminud raske hooletusega⁷¹.

Nagu eeltoodust näha, teeb tšekiseadus kindlat vahet tšeki omandamisviiside vahel /bona fides, mala fides, culpa lata, culpa levis/. See vahetegemine on umbes sama kui tsiviilõiguseski. Selle järele kuulub tšekk nõudeõigusega äraandmisele culpa lata ja mala fide puhul. Hoopis iseküsimus on sel juhul, kui mõni indossantidest on omandanud tšeki eeltähendatud tingimustel ja selle edasiandnud vastutamatus klausliga, kusjuures indossaat on omandanud selle kas bona fide või culpa levis. Eeltoodud §-i põhjal on seesugune tšekivaldaja õigustatud saama

71. Tšekiseaduse § 21.

rahuldust tšeki järgi. Nüüd aga tekib omapärane olukord: viimane tšekivaldaja on õigustatud teatavatel juhtudel nõudma ka sellelt tšekikohuslaselt, kellelt tšekk on ära läinud vastu tema tahtmist - järjekult ta on saanud tšeki mingisuguse nõudmise rahulduseks, kuid de facto ei saanud ta siiski soovitud rahuldust, vaid peab nüüd uuesti samasuguse summa maksma tšekivaldajale. Kui siin arvestada Bukovskii seletust, siis on mainitud juhul tšeki lunastaja õigustatud nõudma tšeki järele oma eelkohuslaselt tšekis tähendatud summa ja sellele lisaks tsiviilõiguse alusel vastutamatus kausliga tšeki indossijalt samasuguse summa.

Kui nüüd neile isikutele, kes on kuidagi oma nime paigutanud edasiantud tšekile, tekib teatav vastutus tšeki lunastamises, kuidas on siis nende isikutega, kes tšeki edasiandnud igasuguse pealkirjata? Siin tuleb mõelda just blankoindossamendi alusel edasiantud ordertšeki ja esitajatšeki, mis oma juriidiliselt loomult on nii sarnased. Kui vastutamatus kausliga edasiantud tšekk toob enesega kaasa teataval juhul siiski vastutuse tšeki lunastamises, vaatamata sõnaselgele äraütlemisele sellest, siis on täiesti loomulik, et ka esitajatšeki ja blankoindossamendi alusel edasiantud ordertšeki edasiandjale peaks mingisugune vastutus tekkima. Selle küsimuse jätab kehtiv tšekiseadus expressis verbis lahendamata.

Vastavalt kehtivale tšekiseadusele on tšeki lunastamises vastutavad ainult need isikud, kes on oma nime mingisugusel viisil paigutanud tšekile. Sellest võime järeldada, et esitajatšeki ja ordertšeki edasiandjale blankoindossamendi alusel ei teki mingisugust vastutust, mis sõltuks tšekiõigusest. Sellega näeme, et selles osas on lünk tšekiseaduses. See lünk saab seda selgemaks, kui võtame siin sama juhu, mida käsitasime vastutamatuses klausliga tšeki edasiandmisel, nimelt siis, kui keegi on omandanud kas esitajatšeki või blankoindossamendiga varustatud ordertšeki halvas usus /mala fide/ ja selle andnud samal alusel ka edasi. Nüüd see isik, kelle käest läks tšekk vastu tema tahtmist, on jäänud rahuldamata - ta on jäänud sellest summast ilma, mille katteks ta sai tšeki. Tšekiseaduse järele saab ta tšeki ära nõuda ainult sellelt isikult, kes selle on omandanud halvas usus. Kui see tšekivaldaja, kelle käest ta leidis tema käest vastu tema tahtmist ära läinud tšeki, on selle omandanud heas usus /bona fide/, siis ei saa ta seda tšekiseaduse alusel tagasi nõuda. Sellega näib, nagu tahaks tšekiseadus soodustada süütegevust, jättes süüteoga ära läinud tšeki selle valdaja kätte. Teisest küljes ei jäta tšekiseadus aga ka sellele tšekivaldajale, kelle käest läks tšekk eeltähendatud tingimustel vastu tema tahtmist, mingisugust nõudeõigust temalt halvas usus tšeki omandaja vastu.

Nagu eespool nägime toimub esitajatšeki ja ühtlasi sellega ka blankoindossamendi alusel ordertšeki edasiandmine tsiviilõiguse alusel. Kui nüüd nende tšekiliikide edasiandmine toimub tsiviilõiguse alusel, siis loomulikult peab nende edasiandmisega kaaskäima ka üldtsiviilõiguslik vastutus; seepärast et sellele küsimusele kuidagi selgust muretseda, selleks peame pöörduma tsiviilseadustiku poole.

Nagu eespool selgus, toimub esitajapaberi edasiandmine lihtsalt käest kätte / vt. lk. 36 /, sellega samasugusel teel, nagu see toimub vallasvara edasiandmisel⁷². Sellest loomulik järeldus on, et esitajatšeki ja blankoindossamendi alusel ordertšeki edasiandmine peab enesega kaasa tooma samad tagajärjed, nagu see esineb vallasvara /res mobile/ edasiandmisel. Sellest otsene järeldus: 1/ kui tšekk on selle valdajalt ära läinud süüteo läbi, siis võetakse see selle valdajalt ja antakse tagasi sellele, kelle käest ta võeti süüteoga⁷³; siin jääb sellele isikule, kelle käest tšekk ära võeti ja kes selle on omandanud bona fide, nõudeõigus asja väärtuse ulatuses selle vastu, kellelt ta tšeki sai; 2/ kui tšekk on ära läinud niisuguse teo läbi, mis ei käi kriminaalõigusliku süüteo mõiste alla, siis jääb tšeki kaotajale tsiviilõiguslik hagiõigus.

72. Bukovskii, BES. lk.1213.

73. Kriminaalkohtupidamise seadustiku § 538.

Nii selgub eeltoodust, et vastutus tšeki järele jääb igal juhul sellele isikule, kelle käes tšekk oli ja kes selle siis edasi andnud, olgu see edasiandmine tšekiõiguslik indossimine või tsiviilõiguslik loovutamine või isegi lihtne traditio.

4. Peatükk.

K ä e n d u s .

§ 12. Käenduse mõiste.

Meie tšekiseadus käenduse definitsiooni ei anna, samuti ei anna seda ka prof. Piip, seepärast peame seda tsiviilseadustikust otsima. Nii leiamegi selle BES-ist, kus käendust defineeritakse järgmiselt:

Käenduseks nimetatakse kellegi poolt enesele kohustuse võtmist tasuda kreditorile kolmanda isiku eest võlg, ilma vabastamiseta selle läbi viimast tema võlast ⁷⁴.

Nagu sellest näeme on tšekikäendus eriliseks tšekivõla tasumise kindlustuseks ja see esineb tavaliselt siis, kui keegi kreditoridest ei usalda küllaldaselt võlgnikku. Käendus võib esineda nii peavõlgniku kui ka iga indossandi eest, sellejuures ei vabane käendatu kohustusest, vaid käendatu jääb vabataamata käendusele ikkagi võlgnikuks.

74. BES. § 4505.

§ 13. Käendaja vastutuse tekkimine ja ulatus.

Eespool nägime, et tšekiväljaja vastutuse tekkimise kohta on püstitatud mitmed teooriad. Need teooriad on kõik kehtivad ka käendaja suhtes. Sellega siis on ka käendaja vastutuse tekkimiseks olulised kõik need nõudmised, mis tšekiseadus on püstitanud tšekiväljaja kohta. Nii on eeskätt tarvilik, et käendaja oleks andnud oma nõusoleku käenduseks; teiseks peab ta vastavalt oma allkirja andma tšekile, sest tšekk kui formaalne võladokument nõuab ka selles osas täpset kinnipidamist püstitatud formaalsustest. Selle järele ei ole tšekikäendusena kehtiv mõne isiku lubadus tasuda tšeki järele kas tšekiväljaja või indossandi eest, kuigi ta seesuguse lubaduse andis tunnistajate juuresolekul, millest oleks tsiviilõiguslikuks käenduseks küllalt. Võimalik, et sellega ongi ka põhjendatud Staubi vaade, kes ütleb, et vekslikäendus, mis on identne tšekikäendusega, ei ole tsiviilõiguslik käendus⁷⁵.

Edasi tekib küsimus: kas käendaja on iseseisev võlgnik, või sõltub tema vastutus käendatust? Selle kohta väljendab tšekiseadus järgmist:

Tšekikäendaja vastutab ühesugusel määral tema poolt käendatava isikuga. Tema kohustus on kehtiv ka siis, kui tema poolt käendatud kohustus osutub tühiseks ükskõik, mis põhjusel, välja arvatud vormi puudulikkus⁷⁶.

75. Staub-Stranz, op. cit. lk.331.

76. Tšekiseaduse § 27 lg.1 ja 2.

Sellest seaduse väljendusest selgub: 1/ et käendaja vastutus on võrdne käendatu vastutusega; 2/ tema on ka siis vastutav tšeki lunastamise eest, kui ta on käendanud niisuguseid isikuid, kes ei saa kohustuda tšeki järele. Mis puutub ühesugusesse vastutusse käendatuga, siis näitab see, et käendaja vastutus on ikkagi sõltuv käendatu vastutusest. Selle järele ei saa käendaja iseseisvalt muuta vastutuse ulatust. Selle järele ei saa käendaja tšekivaldajale mingisuguseid toiminguid ette-kirjutada, millest võiks oma vastutust teha sõltuvaks, kuid ta omab kõik soodustused, mis omab käendatu. Edasi näeme seadusest, et käendaja on vastutav ka siis, kui tema poolt käendatud kohustus osutub mingisugusel põhjusel tühiseks. See kõik viitab ühest küljest sellele, et käendaja vastutus on iseseisev, nagu seda väidab ka prof. Piip⁷⁷ aga teisest küljest seab selle vastutuse niivõrd sõltuvaks käendatu vastutusest, et selles iseseisvuses tõsine kahtlus tekib. Seda kahtlust kõigutab väga suurel määral seaduse säte, mille järele käendaja on vastutav tšeki lunastamises ka siis, kui tema poolt käendatu mingisugusel põhjusel ei ole vastutav. Nt. käendatu on oma allkirja tšekile andnud vastu oma tahtmist, või ta on teovõimetu. Neil juhtudel osutub tšekiseaduse järele nende kohustus tühiseks aga käendaja on sellele vaatamata kohustatud tšeki lunastama.

77. Piip, op. cit. lk.261.

Sellest üldreeglist on tehtud üks erand, nimelt see, kui tšekikohustus osutub tühiseks vormi puudulikkuse tõttu. Selle vormi puudulikkuse all tuleb loomulikult eeskätt mõtelda just neid formaalsusi, mis tšekiseadus nõuab tšeki koostamisel ja mis muudavad tšeki kui nõudeõiguse aluse tühiseks, millega muutuvad tühiseks ka kõik tšekipärast vastutust tekitavad toimingud.

Teise vormipuudulikkusena tuuakse kirjanduses esile käendamist indossandi eest, kes on tšeki indossinud vastutamatause klausliga. Nagu eespool nägime ei too vastutamatause klausliga tšeki indossimine enesega kaasa tšekipärast vastutust ja sellega ühtlasi seesuguse indossandi käendamine ei too enesega kaasa käendajale vastutust tšeki lunastamises.

Need ettetoodud juhud kõigutavad kaunis suurel määral vaadet, et käendaja vastutus on iseseisev. Neile aga astub vastu üks erand, mis peaaegu vastuvaidlematult tõestab käendaja vastutuse iseseisvust. Sellise erandina esineb käendaja õigus end siduda kas terve või osalise tšeki summaga⁷⁸. Kui edasi arvestada veel tšekiseaduse § 10 sätteid⁷⁹, siis näib, et

78. Tšekiseaduse § 25.

79. Tšekiseaduse § 10 : Kui tšekil on isikute allkirju, kelledel puudub õigus kohustuda tšekiga, võltitud allkirju, väljamõeldud isikute allkirju või allkirju, mis mõnel muul põhjusel ei kohusta isikut, kes selle kirjutanud või kelle nimel see kirjutatud, siis ei avalda see teiste allakirjutajate tšekijärgsete kohustuste kehtivusele mingit mõju.

vaatamata sõltuvusele käendatust võib käendaja vastutust siiski iseseisvaks pidada.

Eriline olukord tekib osalise tšekisumma käenduse puhul. Tšekiseaduse § 27 lg. 3 avaldab:

Tšeki lunastanud käendaja omandab tšeki-järgsed õigused käendatud isiku kui ka nende vastu, kes vastutavad tšeki järgi viimase ees.

Tšekiseaduse järele tšekivaldaja kohustatud tšeki üleandma ainult sellele tšeki järele maksjale, kes on maksnud terve tšeki summa⁷⁹. Kuidas saab siis osalise maksmise puhul käendaja teostada oma õigust oma eelkohuslaste vastu, kui tal puudub nõude alus - tšekk? Seda küsimust kehtiv tšekiseadus expressis verbis ei lahenda. Silmaspidades asjaolu, et selleski osas tšekiseadus ühtib täiesti veksliseadusega, siis võime siingi käsitada veksliseaduse kommentare.

Kommenteerides vastavat veksliseaduse §-i soovib Staub selle lünga täitmiseks osalisel käendajal siiski maksa terve tšekisumma, et selle järele saada tšekivaldajaks, millega siis võimaldub nõudeõiguse teostamine.

Kõike kokkuvõttes ja käendaja vastutust võrreldes indossandi vastutusega selgub, et indossant on mitmeti õigustatud oma vastutuse raskust kergendada, tõstes sellega esile oma iseseisvust tšeki-

79. Tšekiseaduse § 34 lg. 3.

pärases vastutuses. Sellevastu käendaja on täielikus sõltuvuses käendatu vastutusest. Isegi seaduse poolt lubatud osalise vastutuse puhul, milline õigus indossandil puudub, on ta siiski seotud käendatuga ja suurimal määral tõestab ta vastutuse iseisvust ainult see asjaolu, et ta on kohustatud tšeki tähtpäeval lunastama vaatamata sellele, kas selle tšeki järele käendatult on nõutud või ei.

5. Peatükk.

R e g r e s s .

§ 14. Regressi mõiste.

Prof. Piip defineerib regressi järgmiselt: Regress on õigus nõuda iga eelmise tšekipidaja käest tšeki tasumist sellega, et iga tšekilunastaja võib omakorda nõuda tšekisumma tasumist eelkäivate pealekirjutajate käest.

Sellest definitsioonist näeme, et regress ongi just see, mis eriti teravalt toob tšekipärase vastutuse esile. Kui prof. Piip ütleb, et regress on vekslitõiguse iseärasus⁸⁰, siis võib sama ütelda ka tšekitõiguse kui vekslitõigusele analoogilise õiguse

80. Piip, op. cit. lk.274.

kohta. Nii ütleb ka Breit, et tšekiõiguse tähtsamad normid leiduvad just regressivastutuses⁸¹.

Tšekiseaduse järele on regressiteostamine lubatud ainult peale selle, kui tšekk on esitatud lunastamiseks ja see on jäetud lunastamata ja kui lunastamisest keeldumist on konstateeritud: 1/ ametliku aktiga, milleks on protestiakt, või 2/ trassaadi poolt tšekile kirjutatud ja dateeritud avaldusega, milles on märgitud ka esitamispäev, või 3/ arvekoja dateeritud avaldusega, milles on konstateeritud tšeki õigeaegset sisseandmist ja lunastamata jätmist⁸². Neist normidest näeme, et enne regressi teostamist peab tingimata tšekk esitama lunastamiseks, missugune toiming peab olema tõestatud ja kui ei järgne lunastamist, siis alles saab hakata teostama tšekisumma sissenõudmist kohtu korras.

§ 15. Regress kehtivas tšekiseaduses.

Kui regress, nagu teisedki õiguslikud instituudid, on teinud läbi pika arengkäigu, siis on ta nüüd välja jõudnud selleni, et regressi teostamise õigus on igal tšekivaldajal, kellelt ei ole lunastatud tšekk tähtpäeval või kes on ise selle lunastanud, siis on tal sama õigus oma eelkohuslaste vastu.

81. James Breit, op. cit. lk.571.

82. Tšekiseaduse § 40.

Nagu ajalugu näitab, oli regressiõiguse arengu algastmel luba nõuda otsekohe ainult tšekiväljajalt ja alles siis, kui see ei maksnud, võidi nõudmisega pöörduda indossantide ja käendajate poole ja sedagi pidi alatama viimasest tšekikohuslasest. Nüüd on kõik need nõuded muudetud ja kehtiv tšekiseadus avaldab selle kohta järgmist:

Kõik tšekikohuslased vastutavad tšekivaldaja ees solidaarselt. Tšekivaldaja võib esitada nõude kas ühe, mitme või kõigi nende isikute vastu koos, ilma et tal tarvitseks kinni pidada nende kohustumise järjekorrast. Sama õigus kuulub iga tšekikohuslasele, kes on tšeki lunastanud. Nõude esitamine ühe tšekikohuslase vastu ei takista nõude esitamist teiste vastu, ka mitte nende vastu, kes järgnevad tšekikohuslasele, kelle vastu nõue on juba esitatud.⁸³

Siit selgub, et kaasaegne seadusandlus ei nõua enam vastutajate järjekorrast kinnipidamist, vaid tšekivaldajal on õigus nõuda sellelt, kellelt ta tahab ja kellelt ta arvab kergemalt katet saavat.

Teise uususena esineb kaasaja tšekiseaduses regressiõiguse teostamise lihtsus. See lihtsus seisab just protestimises. Varasem seadusandlus nõudis, et regressiõiguse säilitamiseks oli tarvilik tšekk protestida iga vastutaja nimele, aga kaasaja seadusandlus leiab küllaldase olevat, kui koostatakse ainult üks protestiakt ja lubab isegi sellest loobuda. Kui

83. Tšekiseaduse § 44.

tšekk jäetakse mittelunastamisel protestimata ja temal leidub vastav avaldus, siis nõutakse järjekordset teatamist kõigile tšekikohuslastele⁸⁴.

84. Tšekiseaduse § 42: Tšekivaldaja peab teatama tšeki mittelunastamisest oma vahenditule eelkohuslasele ja trassandile nelja argipäeva jooksul, mis järgnevad protesti või samatähendusliku avalduse teostamise päevale, või „kuludeta regressi“ klausli olemasolul nelja argipäeva jooksul, mis järgnevad esitamispäevale. Iga indossant peab teate kättesaamise päevale järgneva kahe argipäeva jooksul sellest teatama oma vahenditule eelkohuslasele, ära märkide nende nimed ja aadressid, kes andsid eelmised teated, ja nii edasi järjekorras kuni trassandini. Eelnimetatud tähtaegu arvatakse eelmise teate vastuvõtmisest arvates.

Kui teade on eelmise lõike kohaselt antud isikule, kelle allkiri tšekil, siis tuleb sama teade anda samal tähtajal ka tema tšekikäendajale.

Kui indossant oma aadressi pole märkinud või kui aadress pole loetav, siis on küllaldane, kui teade antakse tema vahenditule eelkohuslasele.

Teatamine võib toimuda ükskõik mis viisil, kas või tšeki lihtsa tagasisaatmisega.

Teate andmiseks kohustatu peab tõendama, et ta on teate andnud ettekirjutatud tähtajal. Selle teate edasiandmist peetakse toimunuks ettekirjutatud tähtajal, kui teadet sisaldav kiri on pandud postisel tähtajal.

Kes ei anna teadet eelnimetatud tähtajal, ei kaota sellega oma regressiõigust; ta vastutab oma hoole tusest tekkinud kahju eest, kuid kahjutasu ei või suurem olla tšekisummast.

Kui tšeki mittelunastamise kohta koostatakse ametlik protestiakt, siis võib sellest teatamine toimuda notari või seaduse järgi protestimiseks õigustatud ametniku poolt. Sel juhul on protestiametnik kohustatud tšeki protestimise päeval saatma sellekohase kirjaliku teatise kõigile tšekikohuslastele, kelle aadressid on tšekil märgitud või on protestiametnikule teada või talle protestitaotleja poolt teatatud. Säärase teatamisega seotud kulud arvatakse protestikulude hulka.

Kui lastakse aga tšekk protestida mittelunastamise tõttu, siis võib need teated saata notar, kuid see nõue ei ole notarile obligatoorne.

Kui tšekiseaduse § 44 lubab teostada üheaegselt nõudmist mitme tšekikohuslase vastu, siis kerkib küsimus, milleks seesugust normi üldse seadusesse on võetud ja kas see ei ole siiski üleaarne? Selle küsimuse lahendab tšekiseadus expressis verbis lausudes järgmist:

Aegumise katkestus omab jõudu ainult selle tšekikohuslase vastu, kelle suhtes on aset leidnud olu, mis katkestab aegumise⁸⁵.

Sellest seaduse väljendusest näeme, et mitme tšekikohuslase vastu korraga nõudmise pööramine omandab suure tähtsuse just regressiõiguse säilitamiseks.

Nagu eeltoodust näeme, on regressiõiguse säilitamiseks tarvilikud mitmed toimingud. Neist kaks on ühevääristatud: protest ja trassaadi või arvekoja avaldus lunastamata jätmise kohta. Need toimingud peavad olema sooritatud tingimata kindla tähtaja jooksul, milleks on lunastamiseks esitamise tähtaeg. Sellega ühtlasi selgub, et regressiõiguse alused üldse on järgmised: 1/ õigeaegne esitamine, 2/ mittelunastamine ja 3/ mittelunastamise dokumenteerimine⁸⁶.

85. Tšekiseaduse § 53 lg.2.

86. James Breit, op. cit. lk.597.

6. Peatükk.

L õ p p m ä r k m e d.

§ 16. Aegumine.

Aegumise all üldse mõeldakse seda tähtaega, mille kestel kustub õigus teostada mingisugust õigust. Käesoleval juhul tuleb aegumise all mõista seda tähtaega, mille kestel kustub tšekipäraste õiguste teostamine.

Kui vaadelda üldse tšekipäraste õiguste teostamist, siis näeme, et nende õiguste teostamine on väga kerge ja kõik see toimub lihtsustatud korras, siis see kõik ühtlasi muudab tšekipärase vastutuse küllaltki karmiks ja raskeks. Et see raskus eriti psüühilist mõju avaldab tšeki järgi vastutajatele, siis on seda vastutust seadusandlus püüdnud ka kergendada igasuguste vastutusaegade võimaliku lühendamisega.

Kui võrrelda neid aegumisaegu tšekiseadusele analoogsete veksliseaduse vastavate normidega, siis näeme, et oma nõude lihtsuse juures on ka aegumistähtajad lühemad. Nii avaldab tšekiseadus järgmiselt:

Tšekivaldaja regressinõuded indossantide, trassandi ja teiste tšekikohuslaste vastu aeguvad kuuekuise tähtaja möödumisega arvates esitamistähtaja möödumisest.

Tšekikohuslase regressinõuded teise tšekikohuslase vastu aeguvad kuuekuise tähtaja möödumisega arvates päevast, mil tšekikohuslane on lunastanud tšeki, või päevast, mil tema vastu tõsteti hagi.⁸⁷

Sellest näeme, et tšeki peakohuslase vastutus aegub juba kuue kuu jooksul arvates esitamistähtajast veksliseaduse kolmeaastase tähtaja vastu vekslite maksutähtpäevast või protestiakti koostamise päevast arvates. Võrdsed aegumisajad esinevad aga indossantide omavahelistes regressiteostamise tähtaegade aegumises. Nähtavasti on seadusandlus siin arvestanud juba niigi lühikesi aegumistähtaegu, mis veelgi lühendamise korral võiksid juba halvata regressi teostamise võimalusi.

Edasi ei ole sugugi huvituseta märkida, et tšekiseaduses puudub see vahetegemine aegumisaegades, mis veksliseaduses esineb peavõlgniku ja indossantide regressiõiguse teostamisaegade aegumises.

Nagu nägime aeguvad tšekipärased nõudmised kuue kuu jooksul tšeki lunastamiseks esitamisaegast arvatud. Sellest selgub, et viisakamad tšekivaldajad võivad kergesti kaotada ka võimaluse üldse regressiõiguse teostamiseks, sest kui viivitada regressiõiguse teostamisega kohtu korras ja oodata vabatahtlikku maksmist, siis võib nõudeõigus enne aeguda, kui kohus suudab oma otsuse langetada ja kohtutäitur teostada sissenõudmise. Sellest olukorrast pääsemiseks on tšekiseadus püstitanud reegli, et see aegumine katkestub „vastavais seadusis ettenähtud juhtudel“⁸⁸ Nende vastavate seaduste all mõistab tšeki-

88. Tšekiseaduse § 53.

seadus, analoogselt veksliseadusele, loomulikult tsiviilseadustikku, kus BES. § 3629 väljendab, et aegumine katkestub hagi esitamisega asjaomasele kohtule, millega tuleb samastada sundtäite palve esitamist asjaomasele kohtule kas protestitud või vastava avaldusega varustatud tšeki järele. Sellega loetakse veel identseks ka tšekinõude esitamist konkursi korras⁸⁹.

§ 17. Rikastumine.

Vaatamata sellele, et tšekipäraste nõudmiste teostamiseks on antud teatavad ajad, võivad need mõnesugustel põhjustel siiski mööduda ja sellega tšekivaldaja kaotada oma regressiõiguse teostamise võimalused. Seesuguste võimaluste kaotamine aga annaks tšekiväljajale võimaluse aluseta teiste arvel rikastuda, mis tundub ebaõiglasena. Et seesugust rikastumist vältida, selleks on tšekivaldajale antud õigus pöörduda nõudmisega tšekiväljaja vastu rikastumise summa piirides ühe aasta jooksul tšeki koostamise päevast arvates⁹⁰.

Teise juhuna on ettenähtud veel trassandi tšekiõiguslik vastutus katmata tšeki väljamisel⁹¹. Sel

89. Kaubandus-Tööstuskoja Teataja Nr.22-38, lk.572.

90. Tšekiseaduse § 65.

91. Tšekiseaduse § 66.

puhul vastutab trassant tšekiõiguslikult tekitatud kahjude eest ja peale selle toob see enesega kaasa veel kriminaalõigusliku vastutuse kelmusena⁹².

Kokkuvõttes näeme, et tšekiõigus võimaldab kerge vaevaga käibelise paberi käibele laskmise: aga teiselt poolt nende normide vastu eksimine toob esile küllaltki karmid tagajärjed.

92. Kriminaalseadustiku § 557.